

ISSN 1857-2685 (Print)
e-ISSN 2345-1149 (PDF)

Русь

2023. Том 72

Общественная ассоциация «Русь»
Национальный исследовательский
Томский государственный университет

По благословению его Высокопреосвященства Лавра,
первоиерарха Русской православной церкви
за границей, митрополита
Восточноамериканского и Нью-Йоркского

международный исторический журнал

Русьны

2023. № 72

Общественная ассоциация «Русь» (г. Кишинёв, Молдова)

Национальный исследовательский
Томский государственный университет (г. Томск, Россия)

**With the Blessing of His Eminence Laurus,
First Hierarch of the Russian Orthodox Church Abroad,
Metropolitan of Eastern America and New York**

International Historical Journal

RUSIN

2023. Nr. 72

Association "Rus" (Chişinău, Moldova)

National Research
Tomsk State University (Tomsk, Russia)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Главный редактор

Сергей Суляк

Санкт-Петербургский государственный университет (Россия)

Ответственный секретарь

Никита Глущенко

Томский государственный университет (Россия)

Богдан Боднарюк

Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича (Украина)

Василий Зиновьев

Томский государственный университет (Россия)

Анна Плишкова

Пряшевский университет (Словакия)

Зоя Резанова

Томский государственный университет (Россия)

Николай Русsev

Тараклийский государственный университет им. Г. Цамблака (Молдова)

Игорь Силантьев

Институт филологии Сибирского отделения Российской академии наук (Россия)

Вячеслав Содоль

Приднестровский государственный университет им. Т.Г. Шевченко
(Приднестровье, Молдова)

Николай Тельнов

Академия наук Молдовы (Молдова)

Александр Черкасов

Международный сетевой центр фундаментальных и прикладных исследований
(США)

Михайло Чучко

Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича (Украина)

Роман Шапка

(Канада)

Пётр Шорников

Приднестровский государственный университет им. Т.Г. Шевченко
(Приднестровье, Молдова)

Михайло Фейса

Нови-Садский университет (Сербия)

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief

Sergey Sulyak

St. Petersburg State University (Russia)

Executive Editor

Nikita Glushchenko

Tomsk State University (Russia)

Bogdan Bodnaryuk

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)

Vasiliy Zinoviev

Tomsk State University (Russia)

Anna Plišková

University of Preshov (Slovakia)

Zoya Rezanova

Tomsk State University (Russia)

Nikolay Russev

Grigoriy Tsamblak Taraclia State University (Moldova)

Igor Silantev

Institute of Philology of the Siberian Branch of Russian Academy of Sciences (Russia)

Veacheslav Sodoľ

Taras Shevchenko State University of Transnistria (Moldova, Transnistria)

Nicolai Telnov

Academy of Sciences of Moldova (Moldova)

Aleksandr Cherkasov

International Network Center for Fundamental and Applied Research (USA)

Mykhaylo Chuchko

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)

Roman Shapka

(Canada)

Petr Shornikov

Taras Shevchenko State University of Transnistria (Moldova, Transnistria)

Mikhajlo Fejsa

University of Novy Sad (Serbia)

Editor's Address: str. Miorita, 1C, ap. 83, Chisinau, MD 2028, Moldova,

E-mail: journalrusyn@rambler.ru

© Association "Rus", 2005-2023

СОДЕРЖАНИЕ

Страница редактора	9
--------------------------	---

История

<i>Пашин С.С.</i> Семь шляхетских родов Галицкой земли XV века: генеалогический комментарий к указу 1510 г. короля Сигизмунда I об амнистии шляхтичей-изменников	11
<i>Погорлецкая И.И.</i> Наследственное право молдавского государства XVI–XVII вв.	30
<i>Суляк С.Г.</i> Элизе Реклю о русинах и русском народе	45
<i>Чучко М.К., Грябан В.В.</i> Життя та діяльність Євгенія Козака (1857–1933), відомого славіста, ректора чернівецького університету, архіпресвітера-ставрофора, професора	83

Лингвистика и язык

<i>Пекунова И.С.</i> Образец эталонного описания акцентуации средневековых текстов (и-глаголы в двух старошотокавских памятниках XV в.)	138
<i>Щеглова О.Г.</i> О лексико-словообразовательных вариантах в русских чтениях Стишного Пролога	161
<i>Алефиренко Н.Ф., Чумак-Жунь И.И.</i> Аксиологические коннотации славянских этнонимов	178
<i>Филь Ю.В., Конончук И.Я., Дударева А.И.</i> Пространственные и отпространственные смыслы глагольной рефиксации в старославянском языке	196
<i>Шишигин К.А., Лебедева Н.В.</i> Формальные и семантические сходства славянских и германских языков: белорусские, русские и украинские префиксальные глаголы и существительные для немецкоязычных	215
<i>Дронова Л.П.</i> Русинское шум, слав. <i>šitъ</i> в контексте исторических связей	233

<i>Диброва В.С.</i> Мотивация выбора языка билингвами в системе современных социо-культурных практик (русско-тюркское языковое взаимодействие в Южной Сибири)	244
<i>Толстик С.А.</i> Понятие «скорость» в истории русинского языка	259
<i>Коршунова И.С.</i> Оценка вклада доминирующих аудиальной и визуальной модальностей в семантику слов, контактирующих языков (славянско-тюркское языковое взаимодействие)	280
<i>Меркулова И.А.</i> Длина слова в русинском языке	293

CONTENTS

Editorial	9
------------------------	---

History

Pashin S.S.

Seven noble families of Galicia in the 15th century: A genealogical commentary on the decree of King Sigismund I of 1510 on the amnesty of traitor nobles	11
--	----

Pogorletskaya I.I.

Inheritance law in Moldova of the 16th – 17th century	30
--	----

Sulyak S.G.

Eliséé Reclus about the Rusins and Russians	45
--	----

Chuchko M., Hryaban V.

The life and work of Professor Eugeniu Kozak (1857–1933), prominent Slavist, Rector of the Chernivtsy University, archpresbyter-stavrophorus	83
---	----

Linguistics and Language

Pekunova I.S.

A model description of accentuation in medieval texts (i-verbs in two Old Shtokavian manuscripts of the 15th century)	138
--	-----

Shcheglova O.S.

About lexico-derivational variants in Russian readings of the Stishnoy Prologue	161
--	-----

Alefirenko N.F., Chumak-Zhun I.I.

Axiological connotations of Slavic ethnonyms	178
---	-----

Fil Yu.V., Kononchuk I.Ya., Dudareva A.I.

Spatial and transdimensional meanings of verbal prefixation in the Old Church Slavonic language	196
--	-----

Shishigin K.A., Lebedeva N.B.

Formal and semantic similarities of Slavic and Germanic languages: Belarusian, Russian, and Ukrainian prefixed verbs and nouns for German speakers	215
---	-----

Dronova L.P.

The Rusinian <i>shum</i>, Slavic <i>šumъ</i> and their historical links	233
--	-----

<i>Dibrova V.S.</i> Motivation of bilinguals' language choice in the system of modern sociocultural practices (Russian-Turkic language interaction in Southern Siberia)	244
<i>Tolstik S.A.</i> The concept of "speed" in the history of the Rusinian language	259
<i>Korshunova I.S.</i> Evaluation of the contribution of dominant auditory and visual modalities to the semantics of words in contacting languages (Slavic-Turkic language interaction)	280
<i>Merkulova I.A.</i> Word length in the Rusinian language	293

УДК 94(477.85)"1857/1933"

UDC

DOI: 10.17223/18572685/72/5

Життя та діяльність Євгенія Козака (1857–1933), відомого славіста, ректора Чернівецького університету, архіпресвітера-ставрофора, професора*

М.К. Чучко¹, В.В. Грябан²

¹ Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Україна, 58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

E-mail: m.chuchko@chnu.edu.ua

² Віденський університет

Австрія, м. Відень, Universitätsring, 1, 1010 Wien

E-mail: hryaban@gmx.net

Авторське резюме

Стаття присвячена постаті видатного дослідника-славіста, ректора Чернівецького університету, релігійного і громадсько-політичного діяча, сенатора, архіпресвітера-ставрофора, професора, доктора філософії Євгенія Авксентійовича Козака (1857–1933). Народившись у багатодітній родині православного священника, Є. Козак після закінчення гімназії здобув теологічну освіту у Чернівецькому та філологічну у Віденському університетах. Захистивши докторську дисертацію у Відні зі славістики, вчений протягом життя поєднував філологічні дослідження з церковним служінням. Будучи учнем відомого славіста В. Ягича професор Козак очолював кафедру церковно-слов'янської мови і літератури на православному богословському факультеті Чернівецького університету, був деканом згаданого факультету та ректором цього навчального закладу. Як дослідник Є. Козак зробив вагомий внесок для розвитку славістики, видавши праці про слов'янські епіграфічні пам'ятки, матеріали яких зберігають наукову вартість і дотепер. Найвідоміша з них була присвячена давнім написам з церков та монастирів Буковини. Навчаючи студентів-теологів професор-славіст підтримував у них прагнення бути духовними наставниками свого народу, популяризаторами його давніх культурних традицій. На фоні прогресуючих в краї процесів онімечення та румуніза-

* Дослідження було цілком здійснено за фінансової підтримки Австрійського Наукового Фонду (FWF) (Номер гранту I 5309).

ції, які підтримувалися владою, його лекційні курси стали для багатьох підґрунтям для подальшої самоідентифікації. Ще в юні роки, долучившись до старорусинського руху, Є.Козак активно брав участь у громадсько-політичному житті краю, долучаючись до виборів у представницькі органи церковних та світських інституцій. У міжвоєнний період був сенатором вищого законодавчого органу Румунії та депутатом церковного конгресу Буковинської митрополії де, незважаючи на свої москвофільські політичні погляди, захищав церковні і політичні права буковинських русинів, за що був усунутий від викладання в університеті і згодом відправлений на пенсію. Загалом можна констатувати неоднозначність оцінок сучасниками і дослідниками діяльності Євгенія Козака як у науковому, так і церковному та громадсько-політичному житті Буковини австрійської та румунської доби. Адже період його життя і наукової праці є віддзеркаленням складного історичного часу боротьби і суперечок за домінування в краї між місцевими румунською та русинською/українською національними спільнотами, а також між народовцями та старорусинами в середовищі самих українців.

Ключевые слова: Євгеній Козак, Чернівецький університет, ректор, славіст, теологічний факультет, Буковина, Буковинська митрополія, церковно-слов'янська мова, русофіли, народовці, русини

Жизнь и деятельность Евгения Козака (1857–1933), известного слависта, ректора Черновицкого университета, архипресвитера-ставрофора, профессора*

М.К. Чучко¹, В.В. Грябан²

¹ Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича
Украина, 58012, г. Черновцы, ул. Коцюбинского, 2
E-mail: m.chuchko@chnu.edu.ua

² Венский университет
Австрия, г. Вена, Universitätsring, 1, 1010 Wien
E-mail: hryaban@gmx.net

Авторское резюме

Статья посвящена личности выдающегося исследователя-слависта, ректора Черновицкого университета, религиозного и общественно-политического деятеля, сенатора,

* Исследование было полностью сделано при финансовой поддержке Австрийского научного фонда (FWF) (Номер гранта I 5309).

архипресвитера-ставрофора, профессора, доктора философии Евгения Авксентьевича Козака (1857–1933). Е.А. Козак родился в многодетной семье православного священника. После окончания гимназии получил теологическое образование в Черновицком и филологическое в Венском университетах. Защитив докторскую диссертацию в Вене по славистике, ученый в течение жизни совмещал филологические исследования с церковным служением. Будучи учеником известного слависта В. Ягича, профессор Е.А. Козак возглавлял кафедру церковно-славянского языка и литературы на православном богословском факультете Черновицкого университета, был деканом упомянутого факультета и ректором этого высшего учебного заведения. Как ученый Е. Козак внес весомый вклад в развитие славистики, издав труды о славянских эпиграфических памятниках. Эти материалы имеют научную ценность и доньше. Самый известный его труд посвящен старинным надписям из церквей и монастырей Буковины. Обучая студентов-теологов, профессор-славист поддерживал в них стремление быть духовными наставниками своего народа, популяризаторами его древних культурных традиций. На фоне прогрессирующих в крае процессов германизации и румынизации, поддерживаемых властями, его лекции для многих стали основой для дальнейшей самоидентификации. Еще в юные годы, приобщившись к старорусинскому движению, Е. Козак активно участвовал в общественно-политической жизни края, принимая участие в выборах в представительные органы церковных и светских институтов. В межвоенный период был сенатором высшего законодательного органа Румынии и депутатом церковного конгресса Буковинской митрополии, где, несмотря на свои русофильские политические взгляды, защищал церковные и политические права буковинских русинов, за что был отстранен от преподавания в университете и впоследствии отправлен на пенсию. В целом можно констатировать неоднозначность оценок современниками и исследователями деятельности Евгения Козака как в научной, так и в церковной и общественно-политической жизни Буковины австрийского и румынского периодов. Его жизнь и научная деятельность – отражение сложной исторической эпохи и той борьбы и споров, которые доминировали между местными румынской и русинской/украинской общинами, а также между народовцами и старорусинами в среде самих украинцев.

Ключевые слова: Евгений Козак, Черновицкий университет, ректор, славист, теологический факультет, Буковина, Буковинская митрополия, церковнославянский язык, русофилы, народовцы, русины

The life and work of Professor Eugeniu Kozak (1857–1933), prominent Slavist, Rector of the Chernivtsy University, archpresbyter-stavrophorus*

Mykhailo K. Chuchko¹, Viktoriya V. Hryaban²

¹ Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
2 Kotsyubynskiy Street, Chernivtsi, 58012, Ukraine
E-mail: m.chuchko@chnu.edu.ua

² University of Vienna
1 Universitätsring, Vienna, 1010, Austria
E-mail: hryaban@gmx.net

Abstract

The article tells about Eugeniu Kozak (1857–1933), a prominent Slavist, researcher, Rector of Chernivtsi University, religious and socio-political figure, senator, archpresbyter-stavrophorus, professor, doctor of philosophy. Kozak was born to a large family of an Orthodox priest. He studied at the Theological Faculty in Chernivtsi and the Philosophical Faculty at Vienna University. After completing his PhD in Slavic studies in Vienna, he combined philological research with church service. As a student of the famous Slavist Vatroslav Jagić, Professor Kozak was Chair of the Church Slavonic Language and Literature at the Theological Faculty of Chernivtsi University, Dean of the mentioned faculty and later Rector of this university. He made a significant contribution to the development of Slavic studies by publishing works about Slavic epigraphic monuments. His most well-known research focused on ancient inscriptions from churches and monasteries in Bukovina. Teaching theology to the students, Professor Kozak supported their desire to become spiritual leaders and popularize ancient cultural traditions. In the context of progressing Germanization and Romanization, supported by the local authorities, many viewed Kozak's lectures as the basis for further self-identification. Having joined the Old Rusin movement when young, Kozak actively participated in the social and political life of the region, taking part in elections to representative bodies of church and secular institutions. In the interwar period, Kozak was a senator of the highest legislative body of Romania and a deputy of the Church Congress of the Bukovina Metropolis, where, despite his Russophile political views,

*This research was funded in whole by the Austrian Science Fund (FWF) (Grant number I 5309).

he defended the church and political rights of the Bukovinian Rusins, for which he was relieved of university teaching and later retired. In general, contemporaries and researchers differ in their estimation of Kozak's research, church, and social activities in Bukovyna during the Austrian and Romanian time. His life and scholarly endeavor reflect the complex history of struggle and disputes for dominance in the region between the local Romanian and Ukrainian communities, as well as between the Narodovtsy and Old Rusins among the Ukrainians themselves.

Keywords: Eugeniu Kozak, Chernivtsi University, rector, Slavist, theological faculty, Bukovyna, Bukovyna Archdiocese, Church Slavonic language, Rusophiles, Narodovtsy, Rusins

Д-р Євгеній А. Козак. Фото (© СПбФ АРАН. Ф. 172. Оп. 1. Д. 355. Л. 5 об.)

Вчений-славіст, професор кафедри церковнослов'янської мови, ректор Чернівецького університету, громадський і церковний діяч, архіпресвітер-ставрофор, доктор філософії Євгеній Козак, відіграв важливу роль в науковому, суспільно-політичному та релігійному житті Буковини кінця XIX – початку XX ст. З жalem можна констатувати, що попри оказіональні згадки імені цього відомого дослідника, священника і чи не єдиного в австрійську добу місцевого ректора-русина чернівецької «Франціско-Йозефіни» в узагальнюючих працях з історії Буковини та Чернівецького університету, окремого дослід-

ження про його життя та діяльність й донині бракує [3; 6; 7; 20–22; 24; 25; 41–43; 48; 49; 51; 52–58; 111; 112; 133; 139; 153; 154; 162; 173; 174]. У зв'язку з цим видається **актуальним** і **новаторським** у плані історико-краєзнавчих студій глибше вивчення постаті Є. Козака, зокрема, в контексті становлення і трансформації його як священника, вченого, громадського діяча та зрештою особистості в контексті діяльності, що відбувалася в конкретних історичних умовах і сприяє глибшому розумінню граней суспільного, політичного та культурного життя австрійського і румунського періодів історії Буковини.

Отже, виходячи зі сказаного, пропоноване дослідження має на меті встановлення нових та систематизацію вже відомих фактів життя та діяльності професора отця Євгенія Козака, а основне його завдання буде полягати у зосередженні дослідницької уваги на ключових подіях біографії цього діяча, які не знайшли належного відображення в наукових студіях, а також на його науковій, громадсько-політичній та церковній діяльності, яка, на наш погляд, потребує більш поглибленого вивчення.

При вивченні постаті професора Є. Козака використано загальнонаукові **методи**: аналізу, синтезу, індукції, дедукції, системного аналізу. У процесі залучення біографічного матеріалу та введення до наукового обігу нових архівних джерел, які різнопланово висвітлюють життя та діяльність дослідника-славіста з Чернівців, при розв'язанні дослідницьких завдань широко використовувалися також біографічний, компаративний, хронологічний, структурно-типологічний, культурно-історичний методи та метод аналізу документів, що дало змогу створити цілісну біографію цього колись відомого, а нині позабутого буковинського вченого.

Із записів в метричній книзі відомо, що народився Євгеній Козак 21 грудня 1857 р. (за ст. стилем) в с. Слобода-Банилів на Буковині в родині православного священника Авксентія Козака та його дружини Анни [16: 58–59]. З джерел відомо, що отець А. Козак (1829–1901) був родом із села Вербівці, де його батько Іван був орендаром, а мати Анна (1827–1903), уроджена Захарович, була донькою священика з с. Мілієво Матея Захаровича [12; 46: 4; 155: 23; 159: 4]. Ймовірно, що родина Козаків мешкала у Вербівцях ще з молдавської доби. У переписі населення Молдавського князівства за 1774 р. згадується серед жителів цього села, яке належало до Чернівецької волості, Іон Козачук, який платив подвірний податок – «бир» [27: 421]. Євгеній Козак був третьою дитиною в родині. Крім нього у подружжя Козаків було 5 синів та 3 доньки, решту дітей померли. Старший брат Євгенія Теофіл (1852 р.н.) став відомим професором соціальної економіки у Базелі. Два менші брати Орест (1859 р.н.) та Мефодій (1876 р.н.) стали православними священниками. Нестор (1861 р.н.) та Володимир служили чиновниками. Дві сестри вийшли заміж за священників, а одна була одружена з учителем [46: 4].

Після навчання в початковій школі у 1871–1878 рр. Євгеній навчався в Чернівецькій німецькій гімназії в «А» класі [140: 82; 141: 77; 177: 20]. У таблиці успішності наведено такі персональні дані про учня Є. Козака: дата та місце народження; відомості про батька; адреса помешкання (вул. Троїцька буд. 1314), власницею якого була бабуся по матері Марія Захаровська, вдова священника; віросповідання – пра-

вославний; національна приналежність (вказано в примітці) – русин [13: 631–632].

Закінчивши 20 липня 1878 р. німецьку гімназію в Чернівцях, Євгеній Козак вступив на православний богословський факультет Чернівецького університету, де провчився 8 семестрів [68: 694].

У 1879–1880 та 1884–1886 рр. навчався на філософському факультеті в Чернівецькому університеті, де під керівництвом проф. Е. Калужняцького опановував порівняльну слов'янську філологію. З 3 січня 1885 р. отримував стипендію крайового президента Буковини [49: 231; 133: 48]. Швидше за все, що саме у той період Євгеній Козак познайомився з Кассіаном Богатирицем, сином резеша із с. Кабин, який, навчаючись тоді в гімназії, квартирував у 1886–1889 рр. в Чернівцях по вул. Троїцькій, 34, у домі його батька священика А. Козака. Пізніше, вони з Кассіаном на довгі роки стануть політичними соратниками, будучи адептами старорусинства на Буковині [14: 363; 15: 369].

У жовтні 1886 р. Євгеній Козак направився до Відня для поглиблення славістичних студій у Віденському університеті і, як свідчать навчальні відомості філософського факультету, що збереглися в університетському архіві, був зарахований цього ж року на навчання. Цікаво, що зарахування відбулося на базі атестату про закінчення Чернівецької гімназії, а не православного богословського факультету університету в Чернівцях, на якому він вивчав теологію з перервами, завершивши 31 липня 1883 року, за 3 роки до вступу до Відня. Вивчення славістики у Віденському університеті Є. Козак завершив 1892 року захистом дисертації [49: 231; 68: 694]. З документів університету відомо, що у перші роки студювання славістики у Віденському університеті він отримував стипендію в розмірі 170 фл. Документи також засвідчують проживання студента Козака у Відні за різними адресами поблизу Віденського університету (зокрема, він мешкав у 1886–1888 на Лаудонгассе, 33, Шульгассе, 69, Маріаненгассе, 23, а 1889 на вул. Брюнльбадгассе, 8) [70: 452; 71: 346; 73: 326; 75: 431]. Можливо, що саме визначені умови та права на отримання стипендії стали спонуками його утриматися від подання інформації щодо навчання в Чернівецькому університеті.

Навчаючись на філософському факультеті, Євгеній Козак відвідував курси у багатьох відомих професорів Віденського університету. Зокрема, вивчав порівняльну граматику індо-германських мов у проф. Мюллера, класичну філологію у проф. Хартеля, слов'янські пам'ятки у д-ра Пастрнака, археологію та вступ до історії мистецтв у проф. Вікхофа [72: 429; 74: 446, 445].

Документи університетського архіву також засвідчують, що найбільшу кількість навчальних курсів Є. Козак відвідав у проф. В. Ягича, який

з 1886 р. очолював у Віденському університеті кафедру славістики, а до того викладав порівняльне мовознавство та слов'янську філологію у Новоросійському, Берлінському та Петербурзькому університетах. У нього він вивчав такі курси, як: «Старослов'янська граматики» («Alt-slawische Grammatik»), «Вступ до слов'янської філології» («Einleitung in die slawische Philologie»), «Практичні семінари зі славістики» («Übungen im slawischen Seminar») «Синтаксис слов'янських мов» («Syntax der slav. Sprachen») [69: 452; 75: 431]. Під час навчання у Віденському університеті Є. Козак також працював у бібліотеці «Слов'янського семінару», що була започаткована В. Ягичем. Про активну роботу над поповненням фондів цієї книгозбірні літературою зі славістики дізнаємося з листів проф. В. Ягича до Є. Козака від 5 та 11 серпня 1891р. Ці листи збереглися у відділі рідкісних книг наукової бібліотеки Чернівецького університету. У них йдеться про інтерес Ягича до книг з бібліотеки відомого професора-славіста Ф. Міклошича, який помер у березні 1891 року. Зокрема, у листі від 5 серпня 1891 р. Ягич запитував Є. Козака, чи вибрала якісь книги з його книгозбірні до своїх фондів придворна бібліотека, і чи відбулася їх передача, а також що станеться з рештою, оскільки М.Сперанський хотів деякі з них забрати [31]. У другому листі, датованому 11 серпня 1891 р. вже йде мова про те, що Ягич зініціював купівлю до бібліотеки семінару великої кількості праць з книгозбірні Ф. Міклошича. Реалізацію цієї відповідальної справи Ягич поклав на Козака, даючи йому в цьому листі відповідні вказівки: «Добре, що ви вже передали на семінар книги зі спадщини Міклошича. Тільки одне мені незрозуміло. Ви дійсно продали антиквару книги про Кирила та Мефодія і чи не відібрали нам деякі, типу Рачка, Воронова? Це було б ганьбою назавжди. Я думаю, що ціна в 800 гульденів для решти цілком розумна, і пропоную вам погодитися, якщо продавець книг дійсно заплатить. При хорошому фінансовому становищі нашого семінару можна було купити набагато більше, але найнеобхідніше, я думаю, ми таки дістали. Чи не могли б ви якнайшвидше скласти детальний рахунок-фактуру, і я домовлюся, щоб Штадль надіслав п. Міклошичу гроші» [32].

Склавши усні іспити із загальної славістики як основного фаху й порівняльного мовознавства як додаткової спеціальності 18 грудня 1891 р., Є.Козак подав на розгляд фахових опонентів свою дисертаційну роботу на тему: «Чернівецький збірник 1359 року. Його оцінка в літературно-історичному, палеографічному, мовному і текстуально-порівняльному аспектах». 30 січня 1892 р. після відмінного захисту йому було присуджено ступінь доктора філософії [68: 694; 133: 48]. У подальшому головний опонент дисертації проф. Ягич став науковим ментором Є. Козака як вченого-славіста.

Є.Козак належав до школи славістики Ягича, з якої вийшла ціла

плеяда відомих славістів. Як пізніше відзначав І.Франко, в протягу тих 10 літ, відколи кафедру віденську займає проф. Ягич, із його школи вийшов цілий ряд талановитих учених, як ось покійний Облак (помер торік яко доценту Граці), Іванов (болгарин), Джорджевич (серб), Стоянович (серб), Козак (буковинський русин), Вондрак (чех), Решетар (хорват). Два останні габілітувалися на виклади слов'янські у Відні, головню для граматики. Тепер прибуває ще новий доцент, др. Мурко, що викладатиме головню історію літератури і то середньої та новішої доби» [53: 9]. Окрім перелічених славістів, до кола спілкування Є.Козака належали такі відомі вчені як Ф.Пастрнак та М.Сперанський [32]. З обома дослідниками Козак працював над переписуванням двох слов'янських Псалтирів (Болонського та Погодинського списків) під керівництвом Ягича [37]. Пізніше, в листуванні з Козаком, Пастрнак з теплом згадував часи, спільно проведені в слов'янському семінарі у Відні [35], а в архіві М. Сперанського, який знаходиться у Санкт-Петербурзі, збереглося зроблене у Відні фото Є. Козака з дружнім написом: «Дорогому Михаилу Несторовичу на добрую память отъ дра Евг. А. Козака» (СПбФ АРАН. Ф. 172. Оп. 1. Д. 355. Л. 5–5 об.) [25: 127].

У 1892 р. в «Щорічнику протестантської філології» побачила світ спільна праця Є. Козака «Бібліографічний огляд біблійно-апокрифічної літератури у слов'ян, надана проф. д-р Ягичем з Відня [119: 127–158]. Того ж року в журналі «Архів слов'янської філології», редактором якого був В. Ягич, Є.Козак опублікував свою працю «Результати моїх досліджень в монастирі Сучевиця на Буковині» [123: 235–255]. У цій праці молодий дослідник оприлюднив матеріали своїх студій – написів на старих дзвонах, іконах хрестах та ін. в давній буковинській чернечій обителі.

Завершивши навчання, Є. Козак впродовж березня 1892 – січня 1894 рр. працював у цісарсько-королівському імперському фінансовому архіві [133: 48]. У цей період він одружився на Ангелі-Габріеллі-Сузанні-Сидонії, уродженій Гратцл з м. Сучава. 1 лютого 1893 р. у подружжя народився первісток – син Адріан, який був охрещений 21.02.1893 у грецькій православній церкві Св. Троїці у Відні (хресними виступили викладач реальної школи у Відні др. Даніель Веренка (уродженець Роші в Чернівцях) та його дружина Вікторія Веренка) [137: 93]. Пізніше народились ще дві доньки – Наталія та Сидонія. У Відні подружжя Козаків мешкало у ІХ районі на Брюнльбадгассе, 8, де Євгеній оселився ще під час навчання.

На перших порах молодому доктору філософії перспектива працевлаштування в якості науково-педагогічного працівника закладу освіти здавалася не реальною. З цієї причини, маючи теологічну освіту, здобуту в Чернівецькому університеті, Євгеній Козак вирішив

піти шляхом батька-протоієрея і стати православним священником. У серпні 1893 р. його було висвячено в сан диякона, а потім – ієрея Буковинсько-Далматинської митрополії. Вже у грудні 1893 року він посів місце парафіяльного адміністратора новозаснованої сербської церкви св. Сави, що знаходилася у III-му районі Відня, по вул. Вайтхассе, 3 [156: 148]. У квітні 1896 р. отця Є. Козака перевели на Буковину, на місце адміністратора парафії в с. Веренчанка, де він прослужив з середини червня 1896 до початку червня 1897 р. [18: 82 зв.–83, 97 зв.–98; 133: 48]. Відтак з липня 1897 по квітень 1899 рр. д-р Є. Козак був адміністратором парафії в с. Добринівці [19: 72 зв.–73, 91 зв.–92; 133: 48]. Уже тоді священник-адміністратор з Добринівців із докторським ступенем привернув увагу керівництва митрополії. Зокрема, під час чину закладення наріжного каменю в основу нової православної церкви в Заставні, здійсненого 1 жовтня 1896 р. архімандритом Мироном (Калінеску), отцю д-ру Козаку було довірено виголосити проповідь після завершення літургії на місці побудови храму [116: 4].

Маючи потребу в коштах, священник Євгеній Козак займався час від часу виконанням перекладів текстів з румунської мови за оплату. Надходженню замовлень сприяв віденський славіст і ментор проф. Ватраслав Ягич. Це, зокрема, засвідчено у їхньому листуванні упродовж березня-квітня 1896 р. Так, у листі від 24 березня Ягич запитує колегу з Буковини чи не хоче той перекласти два нових тексти з румунської на німецьку мову для барона Гельферта за платню у розмірі 20 гульденів за кожен [33]. У наступному листі, датованому 28 квітня цього ж року, В.Ягич вже наполегливо нагадав Є.Козаку взяті ним на себе зобов'язання щодо перекладу згаданих текстів, прямо запитуючи, коли їх можна очікувати [33].

У 1899 р д-р. Козак розпочав свою викладацьку діяльність на новоствореній кафедрі церковно-слов'янської мови і літератури православного богословського факультету Чернівецького університету Франца-Йосифа. Упродовж 1899–1918 рр. він викладав на вищезгаданій кафедрі та був членом відділу цісарсько-королівської екзаменаційної комісії для студентів богослов'я [3: 141; 5: 2; 9: 2–3; 41: 500; 80: 373; 110: 1091; 129: 303]. Впродовж 1899–1904 рр. займав посаду виконуючого обов'язки професора [47: 195–196; 157: 156; 175: 1]. Прихід о. д-ра Є. Козака у 1899 р. на теологічний факультет, поряд з іншим священником-українцем Д.Єремійчуком, колишнім законоучителем гімназії, який не маючи докторського ступеню, а через протекцію крайової адміністрації, все ж зайняв посаду викладача пасторальної теології (першопочатково на це місце планували призначити нещодавнього випускника факультету о. д-ра К. Богатир-

ця, але уряд не затвердив його кандидатуру з політичних мотивів), відбувся в період покращення становища нерумунів у Чернівецькій архієпархії Буковинсько-Далматинської митрополії, коли її очолив митрополит Аркадій (Чуперкович). Проте всі поступки у церковній сфері, на фоні появи у січні 1899 р. вимог народовських депутатів Буковинського сейму щодо поділу місцевої архієпархії на українську і румунську частини, спричиняли бурхливі виступи проти митрополита з боку радикально налаштованих румунських кіл, зокрема, студентів-семінаристів румунського походження, які нападали на старенького владику [5: 2; 20: 365–367; 22: 77; 42: 311].

Відголосок тих подій знаходимо в листі проф. Ягича з Абації від 19 серпня 1899 р., адресованому д-ру Є. Козаку в Чернівці за адресою: вул. Ремера, 5, у якому він писав своєму учню і колезі: «Шановний пане професоре! Однак я не зміг пояснити собі, як так сталося, що я не отримав від вас жодних новин, тому я побоювався, що ваші бажання не будуть виконані в якомусь відношенні. Тепер мені приємно почути, що справа розвивається тим курсом, яким вона була. Я бажаю вам, у чому я не сумніваюся, з огляду на вашу благородну ревність, найкращих успіхів у вашій новій діяльності. Наберіться спочатку терпіння до нових колег і молоді! Будь-яка нова річ, якою б гарною вона не була задумана, спочатку викликає недовіру, і від людини як носія дуже залежить, щоб ставлення людей змінилося, щоб недовіра зникла, а доброзичливість людини також до самої речі пристосувалась. Коли я прочитав щось у газетах про демонстрацію, яка нібито була спрямована проти митрополита, я побоювався, що, можливо, русини тому причина. Сподіваюся, мої побоювання були абсолютно безпідставними. Тому я сподіваюся, що з часом румунська молодь усвідомить важливість у цьому переконатися. У будь-якому разі ваше ім'я буде тісно пов'язане з цим новим поворотом подій на краще в історії культури країни». В цьому ж листі проф. В. Ягич також схвально поставився до започаткування його молодшим колегою в Буковинській митрополії церковного музею, який той планував наповнювати середньовічними слов'янськими грамотами і книгами з теренів колишніх придунайських князівств, зокрема з Буковини, стверджуючи, що: «Ідея побудови церковно-археологічного музею, мабуть, багатьом здасться сенсом і вам не бракує підтримки з усіх боків. Можливо, з часом вам вдасться зберегти деякі фрагменти слов'янського середньовіччя з трьох країн і зробити їх доступними для наукових досліджень. Я тут нещодавно почув (від проф. Сперанського) – ми теж у газетах читали, це, що якийсь Яцимірський із Москви привозив до Москви деякі речі зі своїх подорожей по молдо-валаських країнах (не знаю, чи й Буковина), поки його нещодавно не спіймали *in facto flagranti* в

Бухаресті. Одну таку людину, це пан у Росії, якого я (і, напевно, ви теж) знаєте. Є лише один засіб від таких випадків – розумна концентрація в поєднанні з хорошим наглядом» [34].

Приступивши до праці на богословському факультеті, починаючи з 1899–1900 навчального року д-р. Є. Козак викладав студентам-теологам церковно-слов'янську граматику, практичні вправи з церковно-слов'янської мови, огляд церковно-слов'янської літератури та публічний курс про літературну діяльність апостолів слов'ян Кирила і Мефодія [169: 6]. Як виконувач обов'язків професора теологічного факультету він був іменований 1901 року голосуючим членом Буковинської православної консисторії [49: 231].

Влітку 1901 р. родину Козаків спіткало горе. 17/30 серпня помер батько о. Євгенія Козака – протоієрей Авксентій Козак, багаторічний настоятель парафії в Старих Мамаївцях, нагороджений за службу медаллю заслуги. На похорони прибули діти: 6 синів та 3 доньки отця протоієрея [46: 4; 86: 10]. Через два роки, 30 липня/13 серпня 1903 р., в Чернівцях у віці 66 років, услід за батьком, відійшла у вічність мати Євгенія Козака – Анна Козак [46: 4; 159: 4]. Поховали її на чернівецькому міському кладовищі (могила зберіглася в 14 кв.).

Працюючи над дослідженням слов'янських написів в середньовічних культових спорудах краю, Є. Козак неодноразово відвідував монастирі південної частини Буковини, зокрема, Сучевицю, де у «Книзі пошани» монастиря, серед майже 3000 підписів, збереглися й автографи д-ра Євгенія А. Козака (на листі 50, (69), (74), (78); 1X1901; 24N–7 NI 1907; 10 серпня 1908 р.; 14 VII 1909). При першому візиті він поставив свій підпис після наступної похвальної згадки про настоятеля монастиря: «Ohne den Klostervorsteher verlassen sind die Hallen! / Без настоятеля монастиря приміщення пусті!» (він мав на увазі протосінкела Веніаміна (Іліуца), колишнього священника в чернівецькому передмісті Гореча, який був ігуменом Сучевиці у 1901–1910 рр., але найбільше відомий тим, що був учителем релігії М. Емінеску в Чернівецькій гімназії). А під час передостаннього візиту 10 серпня 1908 р., крім підпису, д-р Є. Козак, також згадує свої вчені звання: «Rector magnif. c. r. Universitatis Cernoviciensis bucovinensis, professor publ. ord. literar slavici» [139: 168].

Будучи влітку 1903 року разом з урядовим радником архітектором К. Ромшторфером в м. Сучава, професор Чернівецького університету д-р Є. Козак взяв участь у засіданні «Сучавського музейного товариства». Як писала «Чернівецька щоденна газета» у номері за 2 липня, що там він виступив з доповіддю, яку присутні представники місцевої міської інтелігенції вислухали з великим зацікавленням. За словами

кореспондента, проф. Козак розповів про написи на каменях в Сучаві, які задокументували добрий відрізок історії міста. Він навів також зовсім нові історичні факти і спростував на підставі представлених написів (демонстрація яких часто викликала у певних колах незадоволення) комбінації Шмідта, Вікенгавзера та Урекія. Його виступ, що тривав біля двох годин, викликав бурхливі оплески публіки [91: 4]. Паралельно о. д-р Козак збирав по церквах гірської частини краю старі слов'янські церковні книги для фондів створеного ним музею Буковинської митрополії.

У тому ж році у Відні було опубліковано найбільш вагому працю проф. Є.Козака, фундаментальне епіграфічне дослідження «Написи з Буковини» [122]. У цій роботі дослідник зібрав і опублікував слов'янські написи з монастирів та давніх церков Буковини, що збереглися з молдавської доби, зокрема, епітафії на кам'яних надгробках господарів Молдавської землі в Радівцях, Путні, Сучевиці та ін. [122: 45, 52, 69, 84, 89, 90, 109, 170].

Проф. В. Ягич, отримавши примірник цієї монографії від автора, надіслав Є.Козаку 12 грудня 1903 р. вітального листа з Праги, у якому написав: «Шановний колега! Дуже дякую за вашу гарну роботу «Написи з Буковини», із завершенням яких вітаю. Напевно, у вас була дуже складна робота з цим виданням, напевно, ще й витрати. Нехай втішить загальне визнання, що робота обов'язково знайде нагороду за витрачені зусилля» [35]. За винятком невеликої розвідки Романського єпископа Мельхіседека (Штефанеску) «Відвідання кількох монастирів і старовинних церков Буковини», опублікованої в 1882 р. у вигляді статті, а у 1885 р. вийшов її окремий відбиток та низки досліджень православного священника-катехита гімназії в Сучаві С.Ф. Маріана «Святий Іоанн Новий Сучавський» [124–128; 130; 131], книга професора Чернівецького університету була унікальним у своєму роді дослідженням написів Буковини. Характерно, що пізніше, у 1931 р., румунський дослідник Г. Точілеску, складаючи свою збірку слов'яно-румунських документів 1346–1603 років, окремо згадає про внесок професора Є. Козака з Чернівців в справу збирання епіграфічних матеріалів [162: IV].

Проте ця праця була піддана критиці з боку румунського історика, професора Бухарестського університету Н. Йорга, який побував в 1904 р. у Чернівцях. У своїй в нотатках про подорож буковинським краєм, опублікованих у вигляді книги під назвою «Румунський народ з Буковини» роком пізніше, серед наукових досягнень викладачів місцевого університету, не оминув увагою й працю зі слов'янської епіграфії Буковини професора теологічного факультету о. Є. Козака. Н. Йорга зауважив, що «д-р Козак, священник русин, нині професор

славістики на богослов'ї, добре надрукував і погано витлумачив буковинські написи» [114: 212–213]. Більш детальну критику праці Є. Козака професор з Бухареста зробив у окремій рецензії – «Колекція молдавських написів з Буковини пана д-ра Є. Козака», опублікованій в 1904 р. [112]. Приступаючи до аналізу книги, Йорга відзначив, що Козак загалом зібрав 133 слов'янські написи, 16 румунських, 13 вірменські, 4 грецькі, 2 латинські та 2 арабські, з примітками та поясненнями на 200 сторінок [112: 3–4]. Проте, на думку професора з Бухареста, хоча автор дослідження й прочитав написи точно та зробив вірний їх опис з філологічної точки зору, а також подав відомості про споруди, де вони знаходяться, при складанні історичних коментарів, датуванні написів він або не знає чи свідомо ігнорує всі останні публікації джерел з історії Молдавії, видані румунськими дослідниками, переважно самим Йоргою, апелюючи, натомість, до застарілої традиції, що призводить до появи в роботі Козака неточностей, плутанини та помилкового датування подій і фактів з історичного мнулого краю та життя історичних діячів [111: 112–113; 112: 4–5, 6–7, 14–17, 62]. До прикладу, наведемо нижче декілька його критичних зауважень. Так, описуючи історію Путнянського монастиря, Є. Козак, за твердженням Н. Йорги, припустився ряду неточностей, зокрема в датуванні, зауважуючи: «Митрополит Теоктист похований в Путні. На його надгробному каменю вибита дата: листопад 6986 р. Д-р Козак, який постійно акцентує, що в старі часи літочислення обраховувалося за руським календарем, тобто починаючи з березня, а не за візантійським, який починається у вересні, визначає як 1478 р. Проте у хроніці – де дійсно не робиться уточнення, чи це вересневий стиль, чи січневий (але як побачимо далі, точно березневий) – дата фіксується наступним чином, більш лаконічно: листопад 6985 (тобто 1777).

Ну добре, Козак уточнює хроніку, мотивуючи це тим, що вона була складена пізніше, ніж епітафія. Насправді, і це не відповідає дійсності: записи вносилися в хроніку одразу ж після події. І зазвичай епітафії фіксували роки життя, одразу ж після поховання покійного (декілька днів).

Те, що Теоктист міг бути сербом, або болгариним, не має під собою іншого доказу, як згадки в одному з старих синодиків XVIII ст. у моїй публікації, я довів, що згаданий вище синодик, не міг бути складений тоді із іншої причини, а саме, митрополит Даміан, після собору у Флоренції, ще доволі тривалий час перебував у місті, після його завершення, сербство Теоктиста бере свій початок з факту, що він був висвячений одним з сербських патріархів» [112: 16–17].

При описі надгробків воєвод в єпископській церкві-усипальниці св. Миколая в Радаць, Йорга теж вказує Козаку на ряд неточностей і плутанину через схрожість імен похованих осіб з воєводської родини.

Зокрема, у коментарях про некрополь господарів та їх родичів в цьому храмі Йорга, між іншим, зауважував: «Роман воєвода не є Романом Мушатою і сином Мушати, як я довожу і це можна побачити в моїй «Історії румунів». Є абсолютно бездоказовим, що Анастасія – донька Лацку, вийшла заміж за Романа і стала мамою Олександра Доброго. Я навіть аргументи проти цієї точки зору Козака ще в 1901 р. в «Історії літератури румунів». Давно підтвердженим є факт, що Анастасія, мати Олександра, похована в Романі, натомість та, про яку йде мова, похована в Редеуць» [112: 24–25].

Також при описі монастиря Сучевиця та написів на надгробках в тамтешньому монастирському храмі, Н. Йорга так само не упустив нагоди зробити Є. Козаку низку зауважень щодо припущених ним неточностей історичного плану. Зокрема, коментуючи наведені чернівецьким дослідником факти з історії роду Могили, ктиторів Сучевицького монастиря, професор з Бухаресту зауважує, що «Георгій Могила був би єпископом в Редеуць з 1580 по 1588 рр. Цілковита помилка! Він не міг бути Редеуцьким єпископом з 1587 р. Бажано, щоб Козак побачив акти, які я надрукував в «Документах» Гурмузакі та «Історії літератури румунів». У моїй книзі можна прочитати реляції зі Львова. Я показав, що Георгій Могила став Редеуцьким єпископом після цієї дати (1587), а покинув посаду в 1591 р., утікаючи з Петру Кульгавим. В іншому разі, якщо в 1577 р. Ісає є ще діючим єпископом в Редеуць, як міг зайняти це місце Георгій Могила.

Д-р Козак подовжує термін його єпископства, наполягаючи, що Георгій Могила був митрополитом з 1589 до 1603 рр. Ні, це теж помилка» [112: 40–41].

Особливо Н. Йорги критикує Є. Козака через його упереджене ставлення до румунських дослідників-аматорів єпископа з Романа Мельхіседека (Штефанеску) та священника-катехита з Сучави С.Ф. Маріана, які раніше публікували окремі написи і, як визнає сам професор з Бухаресту, будучи дилетантами, звичайно, що припускалися помилок. Але, водночас, поблажливе ставлення з боку чернівецького професора до публікацій джерел історика-любителя з Чернівців австрійця Ф.А. Вікенгавзера, дає підстави Йорзі звинувачувати автора праці про написи з Буковини в академічній нетолерантності до одних любителів історії, яким він навіть відмовляє (через непрофесіоналізм і неслов'янське походження) у праві взагалі займатися церковнослов'янською палеографією і поблажливості до інших чужинців – австрійців, яких ставить вище за румунів. Критикуючи Козака, Йорга у підсумку констатував, що той «відмовляє вченим-чужинцям в праві студіювати історичне минуле, залишаючи цей пріоритет за собою, роблячи виняток, хіба що, для періоду, який був нещодавно,

не беручи, однак, до уваги, що це наша історія, і, що для справжнього наукового рівня, потрібно залучати не лише слов'янські джерела, але й використовувати всі наші джерела. Натомість, Козак задовольняється лише хроніками, які переклав Вікенгавзер, що не претендують не на науковий рівень, а лише на науково-пізнавальний і посилається на праці Вікенгавзера, аби роз'яснити нам переклади наших джерел, як це вже робив нещодавно д-р Якоб Блеєр» [112: 62].

Натомість, заступник директора державного архіву Румунії славіст та історик д-р Іліє Бербулеску, високо оцінюючи нову працю Є. Козака, у листі від 30 серпня 1904 р. писав досліднику: «Шановний пане професоре Козак, я знаю про Вашу працю, чим Ви так допомагаєте нашій науці. Ось чому мене анітрохи не дивує індивідуалістичний і злісний тон, з яким пан Н. Йорга з наших говорить про Ваші «Написи з Буковини» у VI томі «Досліджень і документів/ *Studii și documente*». Я здивувався б неприємно, тобто тоді, якби говорив він добре, як за-служили; тому що пан Йорга відрізняється, насамперед, своїм гнівом ображати всіх, хто не поклоняється його творінням, і чинити наклепи та ображати будь-кого, хто має знання й розум, щоби виправити його численні наукові помилки.

Але, звісно, він думає, що таким маразмом та наклепами може завадити Вам рухатися вперед, що робить ще більш наполегливо, коли бачить, що наша Академія оцінила вас інакше – нагороджуючи.

Однак Ви бачите, що не тільки на Вас нападає пан Н.Йорга й група, що танцює біля нього. Тому прошу Вас надіслати мені свою працю, аби цього разу дати їй гарну оцінку, якої Ви в науці заслуговуєте» [30].

1905 року вийшли ще дві позитивні рецензії на перший том праці о. Є. Козака про написи з Буковини. Автором першої, опублікованої у Києві в «Університетських відомостях», був професор київського університету, російський візантиніст Т.Д. Флоринський, який говорячи про вихід праці чернівецького професора Є. Козака зазначав, що: «Проф. Козак зрозумів своє завдання дуже широко. Він не лише дає точні тексти написів, при чому деякі дуже важливі відтворені у знімках, але й супроводжує кожний напис докладними коментарями, у яких розбираються опубліковані пам'ятки як з точки зору палеографії і мови, так і щодо змісту та з'ясовується всебічне історичне значення кожного напису і повідомленого у ньому факту. Більше того, про кожну місцевість і кожний монастир, у межах якого знаходяться написи, повідомляються всі необхідні географічні та історичні відомості. Все це разом робить працю проф. Козака дуже цінним внеском у вивчення як буковинської старовини, так і долі церковнослов'янської мови. – Певним недоліком цього чудового видання слід вважати відсутність іменного покажчика» [52: 67–68].

Другу рецензію опублікував у львівських «Записках НТШ» український мовознавець З. Кузеля, який, відзначаючи цінність праці Є. Козака для славістичних та історичних судій, констатував: «Збірник містить 170 написий, з чого більше як три чверти, бо 133 церковно-славянських. Між иньшими знаходимо 16 румунських, 13 вірменських, 4 грецькі, 2 арабські і 2 латинські. Найбільше їх число випадає на XVI столітє, бо 53, 43 походить з XVII ст., 20 з XVIII ст., 18 з XV ст. а иньші не мають ближшої дати найстарші з поміж них церковно-славянські; вірменські і румунські появляють си майже виключно доперва XVII ст. Найдавнішу дату, рік 1477, носить напис надгробку Марії Мангоп, жінки Стефана Великого, похованої в путнянськїм монастири <...>.

Автор подає усі написи з як найбільшою докладністю: кожду з них обяснює палеографічного, філологічного і історико-критичного боку і описує докладно місце, де вона містить ся, її теперішний стан і коли, де можливо, її минувшіє <...>.

Збірка проф. Козака має чималу вартість, так для філологів, як і для істориків і приносить не одну важну подробицю, яка може причинити ся до роз'ясненя дішньої світлої, принайменьше в XV–XVI ст., історії Молдавської землі <...>.

Молдавські написи цікаві для нас і з боку язикового, бо в них відбивають ся всілякі язикові впливи сусідніх народів славянського племені. Язиком державним і літературним був тут язик церковно-славянський середно-болгарської редакції, – перенятий разом з прийнятем християнства, але не цілком в чистім виді. Чужий язик, незрозумілий для усіх, не сіг доховати ся в своїй первісній чистоті і підпав дуже скоро впливам української і сербської мови» [24: 28–29].

Далі рецензент наводить, як приклади впливу української і румунської народних мов, написи в Арбуре і Мілішівцях [24: 29–30].

Підсумовуючи аналіз викладеного в рецензованій праці матеріалу, З. Кузеля зазначає, що «сліди упадку тодішньої церковно-славянської мови у Молдаван проявляють ся не лише в формах, як ми се бачили в обох написах з давніших часах з 1502 і 1487 р., але також пізнійше і в синтаксі. Очевидно різьбарі не відчували духа церк. славянської мови і не хочачи підмішувати та переносити на неї характер своєї мови, і на се можна би навести багато примірів <...>. Не мило лише вражає се, що автор подає назви місцевостей, не знати для чого, також в неістнуючій російській формі, котру потім доперва мусить обяснювати українською. Так прим. Milesovcy називають ся Мильшовцы, а місцеве населенє вимовляє се Мильшівцы; так само стрічаємо далі Парговцы – Паргівцы, Радовцы – Радівцы і т. д.» [24: 30].

У 1904 р. побачило світ ще одне дослідження проф. Є. Козака «Найдавніший документ монастиря Путна: до 400-ліття смерті Штефана

Великого» [120].

Професор В. Ягич, отримавши цю працю від автора, писав йому зі своєї вілли в Абазії 24 липня 1904 р.: «Шановний пане професоре! Дякую, що люб'язно надіслали мені вашу публікацію грамоти Штефана Великого. Озираючись назад, я хотів би знати, чи мала успіх моя рекомендація використання Релігійного фонду для покриття витрат на публікацію листів? Я вказав, що Ваша праця є не просто епіграфічним досягненням, але містить цінні дані з історії монастирів і церков вашого краю – як мінімальна заслуга було б хоча фінансове прикриття витрат Буковинським релігійним фондом. Чи все це мало успіх? Я би був задоволений однією Вашою сприятливою відповіддю, на яку також розраховую (...).

PS. Я також відправив екземпляр до Імператорської академії, у супроводі дуже теплих слів, які почув міністр, голова секції. Сподіваюся, Вам теж подякували за примірник» [36].

У цісарській академії наук у Відні з вдячністю прийняли екземпляр праці Є. Козака. Газета «Czernowitzer Tagblatt» за 15 листопада 1904 р. з цього приводу писала, що йому подякували за отримане нарешті дослідження «Найдавніший документ монастиря Путна: до 400-ліття смерті Штефана Великого» проф. Д-ра Є. Козака, яке вийшло в Чернівцях 1904 року [171: 3].

Варто відзначити, що порада В. Ягича звернутися за фінансовою підтримкою до Буковинського православного релігійного фонду у справі видання Є. Козаком епіграфічних пам'яток з теренів краю стала йому у великій пригоді, особливо при виданні першого тому праці «Написи з Буковини». Профінансовані релігійним фондом примірники цієї книги активно реалізувалися Буковинською митрополією до парафіяльних бібліотек та бажаючим особам, переважно священникам, упродовж 1904–1930 рр.

1904 року, цісарським указом від 26 серпня, д-р Є. Козак був затверджений ординарним професором церковно-слов'янської мови Чернівецького університету [170: 4]. У тому ж році митрополит Буковини і Далмації д-р Володимир (фон Репта) підніс отця Євгенія в сан протопресвітера [157: 156]. А у червні 1905 р. він став членом університетського Сенату [49: 231]. У 1906–1907 н. р. професор Є. Козак був деканом богословського факультету [172: 3]. У жовтні 1906 р., ставши деканом теологічного факультету, як засвідчує місцева преса, Є. Козак активно бере участь у різних громадських подіях. Разом з ректором та іншими деканами факультетів і професорами, він був на прийомі буковинського крайового президента фон Блейлебена [87: 5]. У вересні 1907 р. проф. Козак взяв участь у похоронах ректора чернівецького університету, званого професора-богослова,

д-ра В. Гаїни, виступивши з промовою біля гробу небіжчика [147: 3]. 11 листопада 1907 р., уже в якості очільника університету Франца Йосифа, разом з іншими професорами, зокрема Р.Ф. Кайндлем, взяв участь в урочистому відкритті пам'ятника Шиллеру біля чернівецького міського театру [103: 1].

Паралельно, з червня 1907 р., займається пам'яткоохоронною роботою як член комісії Міністерства культів з оцінки мистецьких цінностей буковинських монастирів [49: 231].

Будучи обраний ректором Чернівецького університету 24 жовтня 1907 року, проф. Є. Козак обіймав цю посаду до 2 грудня 1908 р [49: 231; 136: 3–4, 6; 150: 2; 151: 4; 157: 156] 9 грудня 1907 р. на урочистій інаугурації, що відбулася об 11 год. у святковій залі університету в присутності крайового президента Буковини д-ра фон Бляйлебена, Буковинсько-Далматинського митрополита д-ра Володимира (фон Репти), чернівецького бургомистра барона Фюрта та ін., новообраний ректор проф. церковно-слов'янської мови д-р Євгеній Козак привітавши студентів, висловивши подяку професорам за довіру, виказану під час виборів та виступив з традиційною інаугураційною лекцією на тему: «Значення церковно-слов'янської мови» («Die Bedeutung der Kirchenslavischen Sprache»), яку всі присутні прослухали із зацікавленням [121; 149: 3]. У 1908 р. друкований примірник цієї інаугураційної промови ректора Чернівецького університету проф. Є.Козака було передано до особистої бібліотеки імператора Франца Йосифа I [10: 1–3 зв, 5].

Період ректорства став випробуванням для проф. Є.Козака, адже припав на час студентських страйків в австрійських університетах, спричинених т. з. «справою Вармунда» (Wahrmund Affaire), що була пов'язана з критикою освітянською спільнотою католицької церкви через її спроби здійснювати контроль над освітою. У герцогстві Буковина, де переважаючою конфесією було православ'я, вплив католицизму був незначним, в тому числі й в освітньому середовищі, але зважаючи на те, що Л. Вармунд свого часу (до 1897 р.) викладав право в Чернівецькому університеті, місцеві студентські товариства різної етнічної та конфесійної приналежності активно виступили на його захист, вдавшись до страйку. Ректор Є. Козак, будучи православним кліриком і притримуючись консервативних поглядів, під час зустрічі у травні 1908 р. з активом студентів, відкрито висловлював свою позицію головам студентських корпорацій, закликаючи їх не втрачати навчальний семестр і прийняти сторону права [90: 3; 102: 4]. 12 червня 1908 р. Є. Козак відбув до Відня для участі у ректорській конференції, яка проходила 13–15 червня у Міністерстві культів та освіти [135: 3], де одним із центральних питань на порядку денному,

було питання автономії університетів. Після повернення ректора Є.Козака до Чернівців і оприлюднення результатів засідань, що відбулися в міністерстві у Відні, лекції в університеті відновилися [81: 1; 97: 1]. У грудні 1908 р., після обрання ректором д-ра К. Зелінки, проф. Є.Козак став проректором університету [148: 4]. Під час перебування ректора Зелінки у відраядженнях та відпустці, проректор Є.Козак залишався в університеті виконуючим його обов'язки [168: 5].

Є.Козак неодноразово виступав промоутором докторських дисертацій, які захищалися в Чернівецькому університеті. Варто згадати, зокрема, захисти С. Цанкова (1905 р.), А. Міанеску (1909 р.), С. Драгоміра (1910 р.) [142: 3; 143: 4; 144: 4].

Поряд з церковною та науково-педагогічною діяльністю важливе місце в житті Є. Козака займала участь у суспільно-політичному житті Буковини. Ще з років навчання він долучився спершу до діяльності молодіжного старорусинського товариства «Согласіє», а потім вступив до студентського товариства «Союз», яке співпрацювало з «Руською бесідою» і «Народним домом». У студентському товаристві він пройшов шлях від члена правління (1878 р.) та секретаря (1879 р.) до заступника голови (1880 р.). Та коли у 1885 р. в керівному складі товариства стали домінувати прихильники народовської течії, Є. Козак зі старорусинами покинули «Союз» і стали критикувати його провід. Проте невдовзі, так і не домігшись зміни нового керівництва організації, він разом із прихильниками повернувся до «Союзу». Умовою повернення старорусинів в товариство народовці поставили припинення їхньої критики. Але оскільки Є. Козака та його однодумці порушили угоду, у квітні 1886 р. їх остаточно виключили з рядів товариства «Союз» [20: 169, 191; 49: 231].

З 90-х рр. XIX ст. проф. Є. Козак став одним з активістів старорусинського руху на Буковині як у церковній, так і суспільно-політичній сферах. Активно співробітничав з русофільськими часописами «Православна Буковина» та «Буковинські Вѣдомості» [22: 70, 76; 49: 231].

У 1899 р., будучи професором університету, о. д-р Є. Козак взяв участь у соборі 66-ти священників-русинів, що зібрався в Чернівцях, на якому було узгоджено меморіал до митрополита Аркадія (Чуперковича) і консисторії про збереження єдності Чернівецької архієпархії Буковинсько-Далматинської митрополії, прийнятий 31 травня на протывагу січневого меморіалу народовських депутатів Буковинського сейму М.Василька та Є.Пігуляка до Святійшого Синоду Буковини і Далмації щодо поділу її за національним принципом – на українську і румунську єпархії [26: 3, 13]. На цьому зібранні він, разом зі священниками-русофілами Є. Андрійчуком, о. д-ром К. Богатирцем, Д. Кисель-Киселівським та В. Козарищуком, був обраний

до комітету, який мав вивчити згадане питання і зібрати духовенство для прийняття по ньому остаточного рішення, а 29 вересня увійшов до складу делегації, яка вручила означений меморіал від руського духовенства президенту краю та митрополиту [20: 368–369; 49: 231]. Що стосується змісту адресованого правлячому архієрею Буковинської архієпархії меморіалу, під яким залишили свій підпис, поряд з підписами інших кліриків-русинів, о. проф., д-р Євгеній А. Козак, його батько протоієрей в Старих Мамаївцях А. Козак та брат парох в Путилі О. Козак, то цей документ складався з 12-ти компромісних і досить поміркованих пунктів, у яких були сформульовані вимоги руського духовенства краю щодо рівноправності у використанні церковно-слов'янської мови в богослужінні та народної в проповідях, веденні діловодства, при публікаціях розпоряджень і здійсненні катехизації в школах, а також висловили побажання відносно створення паралельних кафедр на теологічному факультеті університету, збалансованого обсадження церковних посад і врахування їхні квоти при виборах до різних установ. Завершувався меморіал буковинського православного духовенства «руської народності» запевненням з їхнього боку у синовній вірності св. православної Матері-Церкві та підтримці владики митрополита. Зокрема, клірики-русини констатували, що не просять нічого іншого, як справедливості й рівноправності, бо вони чітко переконані, «що не в розділенні, а в консолідації всіх синів св. православної Церкви лежить наше благо, наша сила» [26: 7–14].

У подальшому, з 1901 р., проф. Є. Козак очолював товариство «Русько-православний народний дім» в Чернівцях. Від самого його заснування, він збирав кошти на його побудову, розміщуючи оголошення про це на сторінках часописів «Православная Буковина» та «Буковинские Въдомості» [4: 1, 4; 8: 3.]. Також виступив з ініціативою спорудження каплиці на могилі засновника «Руської Бесіди», протоієрея В. Продана в Лашківці [49: 231]. У 1902 р., будучи головою «Русько-православного народного дому», д-р. Є. Козак займався також збором коштів на русько-православну бурсу для православних учнів-русинів. Зокрема, газета «Православная Буковина» у № 21 і 22 повідомляла, що пожертви як на Русько-православний народний дім, так і на бурсу, можна здавати йому за адресою вул. Ремера, 5, де професор мешкав [45: 1].

На з'їзді мужів довіри був обраний одним з заступників голови «Народної Ради» [50: 3]. У наступні роки проф. Є. Козак продовжував збирати кошти на «Русько-православний народний дім» в Чернівцях та відкрити при ньому бурсу. Про це неодноразово друкувалися оголошення на сторінках «Православної Буковини» [44: 3].

21 вересня 1908 р. проф. Є. Козак побував на зустрічі, організованій

в Чернівцях місцевим товариством «Руський клуб», під час якої поспілкувався з лідером неослов'янського руху графом В. Бобринським – головою «Галицько-руського благодійного товариства» та членом «Товариства слав'янської взаємності», який тоді саме повертався зі всеслов'янського з'їзду у Празі до Росії [20: 395].

Відтак, проф. Є.Козак разом з о. д-ром К. Богатирцем відвідав Санкт-Петербург та Москву [20: 393]. З Чернівців до Москви він відбув 9 травня 1909 р., а 12 травня, як голова «Русько-православного народного дому», разом з іншими представниками від Буковини – о. д-ром К.Богатирцем (редактор газети «Православна Русь») та радником крайового суду д-ром Є. Гакманом, а також представниками галицьких русинів на чолі з д-ром В. Дудикевичем – був присутнім у складі збірної делегації австрійських русинів на відкритті пам'ятника М. Гоголю в Москві [20: 396; 94: 2; 178: 6]. У заході взяв участь також давній товариш Є. Козака М.Сперанський. Крім Москви і Петербурга під час перебування в Росії у 1909 р. проф. Козак з частиною делегації відвідав також Вільно та Кронштадт, де був на обіді в Александрівському домі, виголосивши тост від духовенства.

Навесні 1909 р. Є. Козак долучився до створення політичного товариства «Народна Рада», започаткованого на з'їзді русофілів його колегою К.Богатирцем, який розробив статут, схвалений на засіданні, що відбулося 24 листопада 1909 р. в Чернівцях. Але на початку 1910 р. справа утворення повноцінної русофільської політичної партії цілком загальмувалася через виникнення особистого конфлікту між керівником «Народної Ради» К.Богатирцем та Є.Козаком, який очолював «Русько-православний народний дім» [20: 385].

Поїздки отців Козака і Богатирця до Росії, особливо їхня участь у різних заходах на території Російській імперії, набули резонансу в Австро-Угорщині. Депутати-народовці подали звернення до уряду з цього приводу в австрійському парламенті та Буковинському сеймі. Зокрема, на початку 1910 року у 1-му номері часопису «Український огляд», редагованого В. Кушніром, була оприлюднена промова депутата М. фон Василька в палаті депутатів, виголошена ним 11 грудня 1909 року, з приводу передвиборчої роботи русофілів у Галичині та Буковині, поїздок діячів русофільського напрямку до Росії, окремо зупинившись на участі в урочистостях з нагоди відкриття пам'ятника М. Гоголю в Москві делегації галицьких русофілів на чолі з д-ром В. Дудикевичем та буковинських представників – колишнього ректора університету, професора теологічного факультету д-ра Є.Козака та священника д-ра К.Богатирця, зауваживши, при цьому, що Богатирець також прочитав у Петербурзі лекцію про російське володарювання на Буковині в період російсько-турецької війни (1768–1774 pp.) [152:

23–24]. У відповідь на цей виступ, 17 грудня 1909 р. проф. Є.Козак адресував листа до депутата-народовця М. фон Василька, у якому писав: «Ваше високородіє! Дякую за увагу, яку ви приділили мені у своєму останньому виступі у Палаті представників. На жаль, мушу поправити, що я поїхав до Москви на гоголівські урочистості не як ректор Чернівецького університету – на той час я був проректором, – а як запрошений гість та знавець. Можу запевнити Ваше високородіє, що я знаходився і відчував себе комфортно в обраному товаристві вчених, представників Академії наук, університетів та багатьох інших європейських вчених, і що навіть там, якщо Ви не змогли дізнатися досі, були дуже повчальні виступи багатьох відомих славістів з різних країн Європи. Але з яким малим правом ваше високородіє приробили мені штамп агента доктора Дудикевича, може підказати вам номери 41 і 42 газети “Православная Русь”, що виходить в Черновцах, яку я також рекомендую вашій увазі. З виявом моєї поваги, проф. др. Козак» [134].

Варто відзначити, що за поданням представників народовців, упродовж 1910 року справа поїздок буковинських русофілів до Росії, зокрема до Москви і Санкт-Петербургу, ще не раз обговорювалася на засіданні палати депутатів австрійського парламенту [160: 6510]. І якщо для проф. Є. Козака мандрівка в Росію ніби минула благополучно (Є. Козаку це пригадали аж в 1911 р., коли влада не затвердила його обрання деканом теологічного факультету), то для о. К. Богатирця неузгоджена з вищим духовним керівництвом поїздка до Санкт-Петербурга, де він прочитав лекції з буковинської історії, у яких припустився антиавстрійських висловлювань, вже незабаром завершилася дисциплінарним розслідуванням та стягненням: 1910 року його перевели з посади парафіяльного священника у Верхніх Станівцях на нижчу посаду – помічника настоятеля до с. Веренчанка [59: 147; 60: 9].

11 травня 1911 р. протоієрей, проф. Є. Козак, так само як і о. К. Богатирець, будучи кандидатами від старорусинів, взяли участь у виборах до Буковинського сейму по курії руського духовенства. Опонентом отця Козака на виборах був кандидат Української національної партії парох Т. Драчинський, який і виграв вибори, набравши 45 голосів з 72-х та ставши послом до сейму. Натомість проф. Є.Козаку вдалося набрати лише 27 голосів виборців [78: 383–384; 107: 50, 109].

Паралельно з участю в громадсько політичному житті, чернівецькі газети згадують про активне долучення д-ра Є.Козака до різних заходах місцевого значення, як то похорони колег, допомога постраждалим від стихійного лиха краянам. До прикладу, 14 лютого 1911 р. о. д-р Козак, разом з іншими професорами теологічного факультету та кліриками архієпархії був присутній на похоронах консисторського

радника о. Георгія (в чернецтві Геннадія) Ганіцького, який доводився троюрідним братом письменника Ю. Федьковича і належав до прибічників старорусинів. Чин поховання покійного звершував митрополит д-р Володимир (фон Репта) [117: 4]. А у грудні 1911 р. о. д-р Є.Козак разом з іншими професорами університету долучився до пожертвування коштів постраждалим від повені, що сталася у тому році на Буковині [104: 4].

Немалу увагу в цей період професор Є. Козак приділяв також родині, її добробуту. Так, упродовж вересня 1911 – червня 1912 рр. він клопотав перед чернівецьким магістратом щодо дозволу збудувати на вул. Троїцькій, 34 – Ляйтенгассе, 4 будинок із твердого матеріалу і такий дозвіл мерія йому надала [11: 1, 2–3, 5–6]. У подальшому родина проф. Є.Козака мешкала саме за цією адресою, побудувавши будинок на обійсті, яке дісталось професору у спадок від матері (у румунський період там провели нову вулицю – Панаїте Черна і будинок отримав 5-й номер).

Перед початком Першої світової війни австрійська влада на Буковині, всіляко підтримувала прихильників українства, вбачаючи у них протипагу як румунському національному руху, так і старорусинам, які все більше викликали у неї підозру у шпигунстві через контактами з неослов'янськими організаціями в Російській імперії. Перші арешти підозрюваних у шпигунстві русофілів розпочалися австрійськими правоохоронними органами ще у 1909 та 1910 рр., а також на початку 1914 р. Паралельно конфіскувалися та закривалися русофільські газети, розпускалися товариства, притулки, а їхнє майно підлягало конфіскації [20: 407–408; 51: 49]. Невідомий автор з криптонімом «Рокей» у статті під назвою «Церковне питання на Буковині», вміщеній у чернівецькому часописі «Викowiner Post» за 6 січня 1914 р., уже прямо називає «руськими співробітниками» петербуржця Бобринського, двох Геровських, Кассіяна Богатирця, професора богословського факультету Козака, Василя Козарищука, Киселівського, Могильницького та «всіх інших шпигунів, яким платять в Росії» [138: 3].

А тим часом, за свідченням о. д-ра Богатирця, «у 1914 р. відносини між Австрією і Росією ще більше напружилися, і не вистачало лише останньої іскри, щоб розгорівся вогонь війни» [2: 193]. Невдовзі після вбивства у Сараєво австрійського ерцгерцога Франца Фердинанда, яке стане приводом до початку першого великого світового воєнного конфлікту, у Чернівцях 3 липня 1914 р. помер відомий філолог та діяч старорусинського руху, надвірний радник, проф., д-р Е. Калужняцький, який майже 40 років очолював у місцевому університеті на філософському факультеті кафедру славистики [109: 6; 115: 280–285; 176: 5]. Отож постало питання, хто посяде його місце на цій кафедрі.

15 липня 1914 р., у листі № 73, написаному з Пайєрбаху, проф. В. Ягич дякував Є. Козаку «за дружнє посередництво та інформацію про трактат Калужняцького», знову прохаючи його, «щоб дружина надвірного радника надала (...) німецький оригінал трактату, тому що хотів би бачити оригінал, у випадку можливої коректури російського тексту». Відтак, він перелічує вірогідні кандидатури на місце покійного професора славистики і доходить висновку, що кращої за Є.Козака годі знайти, про що пише у листі адресату: «Я дуже радий, якщо ваш філософський факультет матиме можливість звільнитися від устремлінь Смаль-Стоцького. Він робить великий гріх, вносячи до граматики саму політику! Щодо заповнення кафедри Калужняцького, то я не можу зараз придумати нікого, хто міг би представляти цю кафедру краще, ніж Ви, шановний колега. Я, звичайно, не знаю, чи це буде відповідати вашим намірам. Хіба Львів та Краків не виховали славістів? Можливо, можна було б розглянути когось із Києва, хоча про призначення з Росії зараз не може бути й мови. У будь-якому разі грамотний славіст був би д-р Нахтігалль, нині у Граці, але я не думаю, що він був би схильний їхати до Чернівців. Генрі Вінтерманн (д-р Кубріч) у нашій придворній бібліотеці) не має навіть звання професора і ще далі відстають від Нахтігалла за успішністю» [39].

Як видно з наступного № 74 листа В.Ягича, написаного Є.Козаку з Пайєрбаха 23 липня 1914 р., переходити на кафедру славистики професор церковнослов'янської мови не збирався і питання про її заповнення й надалі залишалося відкритим. У цьому листі, дякуючи Є.Козаку за надісланий оригінал праці покійного Е.Калужняцького, професор Ягич довірливо висловлюється своєму давньому чернівецькому колезі про інших кандидатів на це місце: «Щодо заповнення кафедри, я знаю кандидата, який, на жаль, є євреєм, але в іншому був би компетентним, хоча і більше як лінгвіст. Це був би наш приват-доцент д-р Йокль, який більш-менш володіє всіма слов'янськими мовами, є грамотним науково підготовленим, лише як славіст він є малоактивний. Але якщо Траутман у Празі, може бути (...) й славістом, то може бути і Йокль. Я не знаю нікого, хто міг би порівнятися з ним у його широких знаннях. Мені він також подобається як людина. Жаль, що єврей! Політично він був би абсолютно неупереджений. У будь-якому випадку він був би незрівнянно ефективнішим за Копко, який у наших очах себе не зарекомендував і як неприємний кар'єрист працював» [38].

28 липня 1914 р. Австро-Угорщина вступила в Першу світову війну, виступивши проти Сербії. Далі, 6 серпня, відбулося оголошення війни Росії. Вже на початку серпня австрійська поліція і жандармерія почала арешти серед буковинських священників-русофілів. Окремих з

них віддали під суд. Значна частина потрапила до табору Талергоф. Професора чернівецького університету протоієрея д-ра Є.Козака було вислано з сім'єю углиб Австрії, до м. Зальцбург [6: 218; 51: 49–50]. Порівняно з долею інших діячів, проф. Є. Козак відбувся досить легким покаранням, але в умовах воєнного лихоліття, 1915 року в Зальцбурзі, у родини Козаків внаслідок хвороби померла донька Наталія (лише у червні 1925 року батьки перепоховують її в Чернівцях) [166: 2]. Наприкінці війни у вересні 1917 р. інтерновані були відпущені на Буковину. В кінці вересня 1918 року до Чернівців з дозволу цісарської влади повернувся митрополит Буковини і Далмації Володимир (фон Репта) (інтернований і відправлений за вказівкою цісаря на пенсію, через виданий восени 1914 року в період першої російської окупації краю циркуляр щодо молитви за царя). Привітати владу з нагоди повернення до митрополичої резиденції прибула представницька делегація румунського духовенства краю, до якої долучилися також протоієрей, проф. Є. Козак та о. д-р К. Богатирець [23: 156; 48: 61; 56: 23].

Внаслідок листопадових подій 1918 р. та після видання 1 січня 1919 р. королем Фердинандом відповідного декрету-закону, Буковина увійшла до складу Румунського королівства [23: 321–322, 338].

У початковий період румунського правління в краї проф. Є. Козак продовжує активно займатися громадсько-політичною діяльністю, залишаючись на позиціях старорусинства. Зокрема, княгиня-емігрантка з Росії Катерина Сайн-Вітгенштейн, яка побувала у Чернівцях в 1919 р., згадуючи у щоденнику про своє спілкування з проф. Є. Козаком, який навіть влаштував її з сестрами вільними слухачками в місцевий університет, констатувала, що вони разом з архідияконом М. Урсуляком є затятими «старорусинами» і противниками австро-уніатської України. На початку березня 1919 р. Є. Козак представляв русинську громаду в комісії з обговорення земельної реформи на Буковині, де підтримав проект д-ра Морарю щодо переселення малоземельних селян з інших регіонів на північ краю, але, водночас, виступив проти започаткованої ще австрійським урядом практики називати місцевих русинів – рутенами або українцями [92: 3]. 17 травня в Чернівцях став учасником зустрічі представників меншин з місією англійського представника в Румунії генерала Грінлі [49: 232].

У цей час старі українські партії, які існували в австрійський час, після об'єднання Буковини з Румунією перегрупувалися [132: 98]. Тож, коли на Буковині було оголошено про реєстрацію кандидатів від національних меншин на вибори до парламенту і сенату Румунії, проф. д-р о. Євгеній Козак зайняв спільну з українськими, німецькими та єврейськими політиками краю лінію щодо їх ігнорування, виступивши 20 вересня 1919 року разом із о. д-ром К. Богатирцем від

імені русько-національної фракції, спільно з представниками фракції українців, із заявою про відмову брати участь виборчій кампанії через запровадження в краї стан облоги та відсутність свободи зборів і слова [23: 439; 48: 175].

Під час виборів до парламенту і сенату Румунії в травні 1920 р. д-р Є. Козак висувався як кандидат в сенатори за списком Народної партії генерала Александру Авереску. У результаті виборів 27–30 травня він став сенатором від Кіцмансько-Заставнівського виборчого округу, одержавши перемогу над суперником поляком П. де Стафановичем. До 1922 року він представляв у Сенаті старорусинську фракцію від Буковини. Українців у парламенті також представляв обраний у Заставнівському повіті депутатом учитель Кость Кракалія, член Соціалістичної партії [132: 85–86; 167: 3].

Паралельно у сенатора, д-ра Є. Козака сталися зміни в родині. 8 травня 1921 р. його донька Сидонія вийшла заміж за викладача реальної школи в Чернівцях філолога Володимира Орзу, а 21 грудня 1923 р. у подружжя Орз народилася донька Ельвіра, єдина внучка професора-славіста [101: 179].

29–30 липня 1921 р. сенатор Є. Козак як представник русинської спільноти краю взяв участь у конференції, присвяченій питанням становища шкільництва у національних меншин Буковини [95: 1]. 16 жовтня 1921 р., разом з представниками інших національних громад краю, репрезентант русинів проф. Є. Козак побував на зустрічі з прем'єр-міністром Румунії генералом А. Авереску, яка проходила у будівлі адміністрації в Чернівцях. Там сенатор поставив прем'єру питання щодо мови в школах та у церковних парафіях, де домінували русини, поскаржившись на закриття шкіл з українською мовою [89: 2; 93: 2; 105: 1].

Водночас, упродовж 1919–1921 р. д-р о. Є. Козак продовжував викладати церковно-слов'янську мову на теологічному факультеті в Чернівецькому університеті, будучи титулярним професором [40: 4; 158: 56].

У 1921 р. сенатор, протопресвітер, проф. Є. Козак був обраний делегатом Церковного конгресу Буковини, що відбувався з 3 по 25 жовтня 1921 р. у митрополичій резиденції в Чернівцях [22: 154; 154: 264].

Щодо цього зібрання, більшість делегатів якого склали прибічники правлячої Народної партії прем'єра генерала А. Авереску, чернівецький часопис «Голос Буковини» (рупор Національно-ліберальної партії) у числі від 20 жовтня 1921 р. опублікував статтю під назвою «З церковного “конгресу” авересківців», автор якої, піддаючи критиці своїх політичних опонентів, зауважував, що «члени цього конгресу досягли успіху на 15-й день після відкриття, щоб зустрітися на друге пленарне засідання. Факт сам по собі, але цей конгрес не встиг май-

же все зробити за два тижні, доводить, що скликання з'їзду в термін 3 жовтня було необхідним, навіть шкідливим, спричинило збитки в мільйони леїв, але цей факт доводить, що <...> відкриття застало аврескців абсолютно невідготовленим, вони не захочуть перетворень щоб зробити корисну справу <...>. Повноваження з'їзду, делегації цього з'їзду та названої адміністративної ради зводяться нанівець <...>. Жодної стурбованості ідеального характеру, нічого, що вказувало б на те, що ці люди усвідомлюють роботу, перед якою вони опинилися. Таке очевидне лихо, з яким зіткнулася церква, почало турбувати все наше духовенство» [88: 1].

У ході роботи конгресу, 18 жовтня, делегатам було запропоновано на розгляд розроблений спеціальною комісією проект органічного статуту з поправками, спрямованими на надання греко-православній митрополії краю виключно румунського характеру [1: 1098].

Проф. о. Є.Козак, разом з іншими українськими священниками делегатами (о. д-ром Ф. Григорієм, о. проф. П. Катеринюком, о. д-ром С. Смерекою, прот. Т. Драчинським та прот. О. Козаком), виступив проти внесення до статуту Буковинської митрополії таких змін [22: 154; 48: 53, 62; 58: 135; 154: 264]. Відкидаючи у своєму виступі (який згодом, 30 жовтня 1921 р., вийшов окремою брошурою під назвою «Позначення православно-східної Буковинської архієпархії на церковному конгресі 1921 року») пропозицію змінити назву Буковинської митрополії з «греко-орієнтальної» на «православно-румунську», так само, як і назви релігійного фонду на «православно-румунський», Є. Козак відзначав, що «це перейменування не є обгрунтовано дотеперішньою практикою і зявляється як новація в проекті статуту, в якому архідієцезія все ще визначається як православно-східна архідієцезія». Він наголошував, що «русинські члени церковного конгресу не могли ототожнювати себе з цим нововведенням, яке перетворювало дотеперішню буковинську православно-східну церкву в національну румунську церкву, тому що половину вірних буковинської архідієцезії належать до русинської нації» [118: 1]. А тому, говорить Є. Козак у своїй публікації про участь у конгресі, коли 18 жовтня «цей статут було внесено на дискусію церковного конгресу, я висловив свою точку зору проти нової назви нашої архідієцезії і обгрунтував свій виклад історичними, мовними і статистичними фактами. Моя промова була витримана в межах об'єктивності і була позбавлена будь-якого політичного характеру [118: 1]. Незважаючи на це, на мене накинулися в негідний спосіб як церковний конгрес, його президія та і міністр в газеті «Glasul Bucovinei» від 21, 22 і 23 жовтня» [1: 1098–1099; 118: 2].

Сучасник подій, член українського академічного товариства «Союз»

Іван Пігуляк, описуючи дискусію на конгресі довкола питання зміни назви Буковинської архієпархії, також засвідчував, що «головними бесідниками, що виступали на конгресі були д-р Євгеній Козак, проф. старослов'янської мови на чернівецькім університеті, та д-р С.Семака, що демонстрували свої протести, оперті на історичні джерела (головно проф. д-р Козак, на які того дня жаден румун не відважився відповідати <...>». За сей виступ на конгресі українських відпоручників, головно д-ра Козака і д-ра Смереку обкидано болотом самим таки міністром Буковини д-ром І.Ністором в шовіністичнім румунськім ліберальнім часописі «Глазул Буковіней» з дня 21, 22 і 23 жовтня, де названо їх ренегатами румунського народу та взагалі заперечено яке-небудь право українців до буковинської архидієцезії та релігійного фонду» [1: 1108–1109].

У підсумку, 37 румунських делегатів, що складали більшість на церковному конгресі, проголосували за резолюцію щодо внесення зміни у назву Буковинської митрополії з «греко-орієнтальної» на «православно-румунську» [22: 154; 154: 264].

Уже через чотири дні після виступу на конгресі проф. Є. Козака в «Голосі Буковини» від 21 жовтня 1921 р. вийшла перша стаття, у якій гостро критикувалася його позиція.

Анонімний автор з обуренням писав: «На 15-й день після відкриття проводяться збори вищої об'єктивності, що молдавська церква в усьому своєму минулому була слов'янською і тому ця церква може називатися лише романо-слов'янською або скорочено мало-російською православною, ні в якому разі румунською церквою. Ми давно знаємо пана доктора Є. Козака, а його шовіністична затятість і необ'єктивність загальновідомі з того часу, як він, подорожуючи Буковиною для збору церковних написів, вважав за потрібне давати гроші нашим румунським селянам, навчаючи їх відтепер говорити тільки русинською мовою. Але що особливо зараз необхідно зрозуміти, то це те, що цей доктор Козак, який має неймовірне нахабство містифікувати бачення про наше не зовсім румунське минуле і хоче змусити нас, румунів, оголосити церкву нашої держави міжнародною установою» [165: 1].

22 жовтня у тому ж часописі вийшла гнівна публікація проти професора Є. Козака «Куди ми приїхали!», підписана титулярним професором Чернівецького університету д-ром Р. Киндею, румуном із Трансільванії, у якій він обурювався, що зібраний майже 3 тижні тому в Чернівцях у митрополичому палаці т.з. церковний з'їзд, організований багатими людьми, друзями всіх чужинців на шкоду румунам, зазнав провалу. І причиною тому, на його переконання, стали прибічники Авереску, які спираючись у своїй політиці на чужинців, посприяли

обранню делегатами церковного конгресу кількох русинів – ворогів румунського народу [77: 2].

Не обмежившись цією, повною злості та образливих випадів, публікацією проти заслуженого професора-славіста, д-р Р. Киндя 23 жовтня вмістив у «Голосі Буковини» наступну свою статтю з черговою порцією критики проти проф. Є. Козака. У цій розлогій публікації він таврував свого опонента як представника авересківського табору та «малороса-панславіста», непримиренного ворога румунської нації, «що заперечує історичну правду, добре її знаючи» [76: 1].

Найбільше розлютило д-ра Р. Киндю те, що на конгресі проф. Є. Козак почав доводити автохтонність русинського населення на території Молдавії, а відтак і на Буковині. Причому присутні на конгресі його однопартиїці йому в цьому не заперечували. За словами Кинді, Козак «довгий час носив із собою псевдоісторичне малоруське яйце, висиджував його в Австрії, але не наважувався вийти з пташенятами доти, доки не знайшов гніздо по авересківському з'їзду, де офіційний представник румунської держави не наважився захищати панівну націю цієї держави, не знав, кому викривати неприпустимі посягання на цілісність нашої історичної землі. Тепер, попри пана Козака та його захисників, ми, як і раніше, залишаємось румунами, і наша церква буде матір'ю нашого народу на віки віків, бо ми знатимемо, як захистити її національний характер» [76: 1].

Проф. Є. Козак також згадував у своїй публікації, що у той час знайшлося навіть декілька політичних обскурантів, які, завдяки перекрученню фактів спонукали румунських студентів виступити проти нього. На ці негідні, тривіальні і ображаючі честь нападки в газетах він принципово не давав відповіді, бо не міг і не хотів боротися тією ж зброєю [1: 1099; 118: 2].

Серед тих обскурантів, найпершим був, за свідченням І. Пігуляка, «проф. д-р Киндя (один з найбільш завзятих шовіністів на чорновецькій університеті, що нищить українських студентів при іспитах та насильно примушує їх переходити на румунське та змінювати свої назвиська)», який підбурих «румунських студентів проти проф. Козака, щоб йому заборонили студентам викладати старослов'янську мову за його ворожий виступ на конгресі» [1: 1109].

Виступ підбурих д-ром Р. Киндею румунських студентів проти проф. Є. Козака відбувся 23 жовтня. Часопис «Голос Буковини» за 25 жовтня так описував хід студентських зборів та прийняті на них рішення щодо відсторонення професора-русина від викладання церковнослов'янської мови в університеті через некоректні вислови про Румунську державу і Церкву: «У неділю, 23 жовтня, румунські студенти зібралися в університеті, щоб протестувати проти професора університету Євгенія Козака, який був на церковному конгресі

і ненавидить національний характер нашої церкви. Студент Георгіца успішно боровся з тенденційними і невірними теоріями проф. унту Козака. Після цього було проголосовано резолюцію: «Румунські студенти Чернівецького університету, що зібралися 23 жовтня в залі університету, протестують з великим обуренням проти тенденційних претензій професора університету Євгенія Козака, який наважився образити Румунську державу і нашу Церкву на засіданні 18 жовтня Церковного Конгресу в Чернівцях. Студентство заявляє про своє остаточне рішення, що кафедра університету більше не слухатиме тих, хто підтримує такі вигадані теорії, спрямовані на підрив престижу румунського статусу нашої національної церкви». Голова зборів: Георгіє Пітікаріу.

Це звернення надіслали пану голові ради міністрів, міністру народної освіти, пану міністру культур, ректорам університетів в Чернівцях, Клужі, Бухаресті та Яссах, панам деканам факультетів теології і філософії в Чернівцях, студентським центрам в Бухаресті, Клужі та Яссах» [146: 1].

Під час цих протестів, як сповіщала газета «Czernowitzer Morgenblatt» від 29 жовтня, румунські студенти Чернівецького університету через виступ університетського професора, сенатора, протоієрея д-ра Козака на церковному конгресі, під час якого він образив їхні національні почуття, у великій кількості прийшли до лекційної зали проф. Козака і перешкодили йому прочитати лекцію [96: 3] Влада не забарилася з підтримкою клопотання румунських студентів і проф. Є.Козак за кілька днів залишився без посади в університеті [1: 1107; 153: 54].

Після закінчення сенаторської каденції, 1 березня 1922 р. протоієрей д-р Є. Козак, як незалежний кандидат, висунув свою кандидатуру на виборах до сенату Румунії у Кіцмансько-Заставнівському виборчому окрузі. Його суперником виступив міністр внутрішніх справ, колишній прем'єр, генерал А. Вейтояну, представник правлячої на той час Національно-ліберальної партії [108: 1].

Ще під час виборчої кампанії кандидати опинилися у нерівних умовах. З боку міністра явно використовувався адміністративний ресурс. Зокрема, під час зустрічі з виборцями 21 лютого 1922 р. його опонента – кандидата в сенатори проф. Є. Козака заарештували жандарми. Арешт мотивували відсутністю дозволу на проведення передвиборчого зібрання, хоча необхідні дозвільні документи той мав. Провівши у жандармерії 3 години, одразу по звільненню, Є. Козак виступив з протестом проти вчиненого проти нього як кандидата в Сенат свавілля. Цей протест був опублікований автором у місцевому авересківському часописі «Dreptatea». Подія також набула розголосу у незалежній пресі [100: 4; 132: 86–87]. Цього разу Є.Козак не був

обраний до сенату, як і більшість інших кандидатів від національних меншин на решті дільниць [132: 87].

Показово, що коли 16 липня 1922 р. у Чернівцях в «Народному домі» відбулося «Українське Всенародне віче», делегати якого висловили протест проти румунізації духовно-освітнього життя краю, одна з резолюцій віча містила пункт щодо опротестування «відібрання кафедри церковнослов'янської мови у проф. Євгенія Козака і передачу її професорові, який не відповідає вимогам кафедри» [43: 112].

Атим часом в родині Козаків почергово відбувалися як радісні, так і сумні події. У 1923 р. порадував батька-професора син Адріан Козак, який завершивши медичні студії і захистивши 23 липня у Віденському університеті дисертацію, здобув ступінь доктора медицини [145: 2]. 1925 року професору Є. Козаку вдалося перевезти із Зальцбурга до Чернівців рештки померлої там доньки Наталії. Її перепоховали 27 червня на чернівецькому міському кладовищі, відспівавши у православної каплиці на цвинтарі [166: 2]. Того ж року Є. Козак овдовів. 7 листопада у віці 65 років померла від пневмонії дружина професора Ангела Козак. У день похорон, 10 листопада, попрощатися з покійною на вул. Черна, 4 прибули, прибули родичі і друзі, серед них зокрема, син д-р Адріан Козак, лікар у Відні, донька Сидонія, зять викладач гімназії у Фокшанах Володимир Орза. Відспівували небіжчицю у кафедральному соборі Буковинський митрополит Нектарій (Котлярчук), парох І. Тихон разом із собором з 12 священників та 2 дияконів, після чого поховали покійницю у родинному гробівці на чернівецькому кладовищі [17: 101зв–102; 163: 3].

1925 року протопресвітер д-р Є. Козак вийшов на пенсію [66: 100]. Надалі у щорічниках Буковинської митрополії за 1924–1933 рр. він фігурував як заслужений професор університету [61: 54; 62: 57; 63: 86; 64: 27; 65: 126; 66: 102].

А у 1926 р. заслуженого професора, протопресвітера, д-ра Є. Козака було підвищено в сані до архіпресвітера-ставрофора [63: 86].

Не зважаючи на похилий вік у червні 1927 року архіпресвітер-ставрофор. проф. д-р Є. Козак, під час виборчої кампанії до парламенту Румунії у червні 1927 року, зробив заяву від старорусинів Буковини голові Німецької народної ради д-ру Альфреду Кольруссу, що русини голосуватимуть на виборах разом з блоком меншин [99: 2]. А у 1928 р., разом з іншими представниками національних спільнот Буковини, лідер старорусинів проф. Є. Козак долучився до оргкомітету святкування дня Об'єднання 27 жовтня [98: 2].

Варто відзначити, що починаючи з 1928 року в політичному житті краю проявила себе Українська національна партія Володимира-Сергія Залозецького-Саса, який неодноразово обирався сенатором пар-

ламенту Румунії [132: 85, 98–99]. У 1931 р. проф. о. Є. Козак разом з о. д-ром К. Богатирцем стали учасниками політичного протистояння із очільником УНП В. Залозецьким, який дескридує русофілів виявляв готовність до співпраці з урядовими колами Румунії. Прем'єр-міністр Румунії та міністр народної освіти професор-історик Н. Йорга згадав у своїх спогадах за 1931–1932 рр., у нотатці від 8 травня 1931 р., про це так: «Учора прийшла до нас телеграма від русинів, Козака і Богатирця, проти українців, від яких пропонує себе Залозецький» [113: 99].

Приділяючи значну увагу громадсько-політичній діяльності, о. проф. Є. Козак упродовж 20–30-х рр. ХХ ст. не полишав також своїх занять науковою працею, продовжуючи опрацьовувати матеріали для підготовки другого і третього томів «Написів з Буковини», які він, на жаль, так і не встиг завершити через хворобу, яка виявилася летальною [17: 202; 49: 232].

Смерть спіткала архіпресвітера-ставрофра, професора д-ра Євгенія Козака 5 вересня 1933 р., в понеділок, у віці 76 років у домі на вул. Черна, 4 в Чернівцях [67: 121; 79: 50; 161: 4; 164: 2; 167: 3]. Чернівецька газета «Час» відгукнулася на смерть видатного славіста публікацією некролога, в якому було зазначено: «Вислужений професор церковно-слов'янської мови в теологічному факультеті черновецького університету помер у 76 році свого життя. Похорони в п'ятницю о 3-ій год. попол. з ул. Черні» [40: 4]. У день похорон, 8 вересня, попрощатися з небіжчиком прийшли рідні, близькі, друзі та знайомі. Серед рідні, зокрема, на прощанні були син д-р Адріан Козак – хірург у Відні, донька Сидонія Орза з чоловіком Володимиром Орзою, викладачем в Кишиневі та внучкою Ельвірою Орза, брати покійного священники: протопресвітер в Путилі Орест Козак та парох в Карапчеві Методій Козак, сестра покійної дружини д-р Беатрікс фон Преда, сестра дружина священника пані Іванович, вдова директора пані Данілевич, перва – д-р Іда Ігнатеску, інші родичі та близькі. Попрощатися з відомим славістом, архіпресвітером, колишнім ректором та сенатором прийшли також офіційні особи, друзі та колеги, у тому числі: міністр Буковини д-р Савчук-Савяну, консисторські радники о. Г. Шандрута та о. д-р Іполіт Тарнавські, о. проф. університету д-р В. Георгіу, проф. ун-ту Бадарю, директор д-р Паунел, о. проф. університету д-р В. Тарнавський генеральний директор Граматович, секретар квестури д-р Кучинський помічник голови суду Придій, головний лікар д-р Нандриш, радник двору д-р Тарангул старший радник крайового суду д-р Буш, генеральний секретар д-р Брайлян, д-р А. Кольрусс, лісничий радник Велегорський, рахунковий радник Мікітела, старший радник поліції д-р Майєр, д-р Занковський, директор Ганіцький, нотар Козак,

урядовий радник Бужор, священники: протопресвітер з Кіцманя д-р К. Богатирець, парахи Киселівський, Жолінський, Катаринчук, Циганюк, Преліч, Тіхон, Брендзан, Карп та багато інших духовних і світських осіб. Похорони були велелюдними. На них був також присутній чоловічий хор українського співочого товариства. З помешкання процесія з тілом небіжчика прослідувала спершу до університету, де зробили зупинку, далі її шлях пролягав до кафедрального собору, а потім на цвинтар [82: 5; 83: 3; 84: 2]. Як зазначено у записі під номером 53 реєстру даних про смерть церкви св. Параскеви, причиною смерті Є. Козака були черевний тиф та атеросклероз. Чин поховання здійснили архіпресвітер-митрофор д-р Василе Георгіу (давній колега по роботі на теологічному факультеті Чернівецького університету) [157: 156–157; 158: 56] та парох Іоан Тіхон із собором з 16 священників [17: 201–202]. Останнє слово над могилою давнього соратника виголосив протопресвітер д-р К. Богатирець. Після похорон, за традицією, родина небіжчика в газетній замітці подякувала всім, хто розділив з ними горе втрати і допоміг у похованні. Особлива вдячність була висловлена на адресу митрополита Нектарія, о. професора д-ра В. Георгіу та протоієрея д-ра К. Богатирця [85: 5]. Сімейний склеп Козаків, на жаль, не зберігся. На християнському міському кладовищі Чернівців залишилася лише могила матері Анни Козак.

Перед тим як відбути до Відня, син професора д-р А. Козак передав після смерті батька до бібліотеки Чернівецького університету його книгозбірню та частину архіву, у якій зберіглося, зокрема, листування Є. Козака та курс його лекцій зі славістики [28; 29]. Сліди нащадків проф. Є. Козака губляться в роки Другої світової війни. Син, лікар по жіночих хворобах і акушерству, д-р А. Козак востаннє згадується серед мешканців м. Відень в 1944 р., а доля доньки Сидонії з онукою Єльвірою та зятя В. Орзи, які з вересня 1926 р. мешкали в Кишиневі, надалі невідомі. Є непідтверджені дані, що вони згодом переїхали з Кишинева до Ясс [101: 179; 106: 475].

Підсумовуючи дослідження про видатного дослідника-славіста, ректора Чернівецького університету, релігійного і громадсько-політичного діяча, сенатора, архіпресвітера-ставрофора, професора, доктора філософії о. Євгенія А. Козака, можна констатувати неоднозначність оцінок сучасниками і дослідниками його діяльності як у науковому, так і церковному й громадсько-політичному житті Буковини австрійської та румунської доби. Адже період життя і наукової праці цього вченого і священника є віддзеркаленням складного історичного часу боротьби і суперечок за домінування в краї між місцевими румунською та русинською/українською спільнотами, а також між народовцями й старорусинами в середовищі самих українців.

Народившись у багатодітній родині православного священника, всі сини якого здобули вищу освіту, Є. Козак пішов услід за батьком і теж обрав духовний шлях. Ще в юні роки, долучившись до старорусинського руху, Є.Козак активно брав участь у громадсько-політичному житті краю, долучаючись до виборів у представницькі органи церковних та світських інституцій. Паралельно він займався студіями славістики, захистивши у Відні докторат з філософії. Як учень відомого віденського професора В. Ягича, очолюючи кафедру церковно-слов'янської мови і літератури на православному богословському факультеті Чернівецького університету, проф. Є. Козак багато зробив для розвитку славістики в цьому закладі вищої освіти. Ставши ректором Чернівецького університету, у своїй промові з нагоди інаугурації він наголошував на значенні вивчення церковно-слов'янської мови. Особливо важливим був наукий доробок професора Є. Козака. Його праці, присвячені дослідженню епіграфічних пам'яток молдавської доби з Буковини, зокрема слов'янських, не втратили своєї наукової вартості дотепер. Не менш значний внесок зробив він у справі виховання буковинських православних священників-русинів, для багатьох з яких студіювання церковнослов'янської мови та написаних на ній пам'яток слов'янської писемності стали підґрунтям для подальшої самоідентифікації на фоні прогресуючих в краї процесів онімечення та румунізації, які підтримувалися владою. Професор о. Є. Козак підтримував у своїх студентах-теологах прагнення бути духовними наставниками свого народу, популяризаторами його давніх культурних традицій.

Звернувшись у даному дослідженні до постаті призабутого ректора Чернівецького університету, буковинського дослідника-славіста і священника Є. Козака, ми зупинилися тут головним чином на ключових моментах його життєвого шляху, зокрема, на громадсько-політичній та церковній діяльності і меншою мірою на наукових студіях вченого, які, на наш погляд, потребують окремого більш глибокого подальшого наукового вивчення. У перспективі окремої уваги дослідників також заслуговує епістолярна спадщина чернівецького професора, яка потребує публікації і дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Добржанський О.В., Старик В.П. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.)*. Одеса: Маяк, 2008. 1168 с.

2. *Богатырець К.* История Буковинской епархии // Библиотека журнала «Русин». 2015. № 1. С. 29–343.

3. *Ботушанський В.* Місто в період австрійського правління // Чернівці: Історія і сучасність Ювілейне видання до 600 – річчя першої писемної згадки про місто / В.М. Ботушанський, С.В. Біленкова, О.В. Добржанський та ін.; За заг. ред. В.М. Ботушанського. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. С. 79–154.

4. Буков.-руській православний народ! // Православная Буковина. 1901. 16 февраля.

5. В черновецькім університеті // Буковина. 1899. 30 мая (11 червня).

6. *Гайсенюк В.* Початок кінця. Москвофіли у Великій війні (1914–1918). Чернівці: Друк Арт, 2017. 304 с.

7. *Гусар Ю.* Календар «Буковинського віча»: ректор університету з Банилова-Підгірного: [21 грудня – 155 років від дня народж. професора Чернів. ун-ту Є. Козака] // Буковинське віче. 2012. 14 груд. (№ 51).

8. Дальші пожертванія на постройку «Русско-Православного Народного дома въ Черновцахъ» // Православная Буковина. 1901. 11 (24) мая.

9. Двъ катедры // Буковински Въдомости. 1899. 28 марта (9 априля).

10. Державний архів Чернівецької області (далі ДАЧО). Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9103. Крайове управління Буковини. Листування з Міністерством культів і просвіти щодо прийняття в особисту бібліотеку імператора письмової доповіді «Ді бедойтунг дес кирхенславишен», складеної ректором Чернівецького університету Козаком Євгенієм. 6 арк.

11. ДАЧО. Ф. 39. Оп. 1. Спр. 5607. *Справа про надання дозволу професору університету Козаку Євгенію на будівництво будинку і поселення в ньому.* 8 арк.

12. ДАЧО. Ф. 228. Оп. 3. Спр. 7. Державна гімназія в м. Чернівці. Списки учнів гімназії з вказівками їх успішності за 1837–1842 н.р. *Matricula Gymnasii Bucovinensis.* 1832–1850. April 1839. 1002 арк.

13. ДАЧО. Ф. 228. Оп. 3. Спр. 33. Державна гімназія м. Чернівці. Табеля успішності та відвідування учнів гімназії I–VIII кл. за 1876–1877 н.р. 704 арк.

14. ДАЧО. Ф. 228. Оп. 3. Спр. 43. Табеля успішності і відвідування учнями гімназії I–VIII класів за 1886–1887 н.р. 466 арк.

15. ДАЧО. Ф. 228. Оп. 3. Спр. 45. Табеля успішності і відвідування учнями гімназії I–VIII класів за 1888–1889 н.р. 409 арк.

16. ДАЧО. Ф. 1245. Оп. 1. Спр. 1. Книга реєстрації актів про народження за 1841–1890 рр. по с. Слобода Банилів, Вижицького р-ну. 200 арк.

17. ДАЧО. Ф. 1245. Оп. 3. Спр. 240. Книга державної реєстрації актів про смерть за 1918–1938 рр. церква Параскеви м. Чернівці. 268 арк.

18. ДАЧО. Ф. 1245. Оп. 7. Спр. 29. Книга реєстрації актів про народження, шлюб та смерть за 1890–1909 рр. по с. Веренчанка Заставнівського району. 384 арк.

19. ДАЧО. Ф. 1245. Оп. 7. Спр. 50. Книга реєстрації актів про народження громади с. Добринівці за 1891–1913 рр. 308 арк.

20. *Добржанський О.* Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 574 с.

21. Євген Козак // Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича: імена славних сучасників / упоряд. Н. Струк, О. Матвійчук. Київ: Світ успіху, 2005. 281 с.

22. Жуковський А. Історія Буковини. Ч. II: Після 1774 р. Чернівці: Час, 1994. 223 с.

23. Добржанський О.В., Старик В.П. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці: Чернівецька обласна друкарня, 2009. 512 с.

24. Кузеля З[енон]. Die *Inschriften* aus der Bukowina. Epigraphische Beiträge für Quellenkunde der Landes – und Kirchengeschichte, herausgegeben von Dr. Eugen A. Kozak. I Teil: Steininschriften. Відень, 1903, ст. XIV+214. 4° // Записки наукового товариства імені Шевченка. Львів: Накладом Т-ва імені Шевченка, 1905. Т. LXIV, кн. II. Рік XIV. С. 27–30.

25. Кузьмина В.Д. М.Н. Сперанский как славист // Славянские литературы. V международный съезд славистов. Доклады советской делегации (София, сентябрь 1963). М., 1963. С. 125–152.

26. Мъморіаль буковинского православного духовенства русской народности. Черновцы: Печатня Г. Чопа въ Черновцахъ, 1899. 16 с.

27. Молдавия в эпоху феодализма: Переписи населения Молдавии в 1772–1773 и 1774 гг. Т. VII, Ч. 1. Кишинев: Штиинца, 1975. 606 с.

28. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету. Бібліотека Євгена Козака. url: <http://www.library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/01about/02structure/06vrk/04koz>

29. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1–80.

30. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 17 von 30. Aug. 1904.

31. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1 80. Brief Nr. 62 von 5. August 1891.

32. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1-80. Brief Nr. 64 von 11. August 1891.

33. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 65 von 23.3.1896.

34. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву

- Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 67 von 19. Aug. 1899.
35. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 68 von 12. Dez. 1903.
36. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 70 von 24. Juli. 1904.
37. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 71 von 29. Dez. 1906.
38. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 74 von 23. Juli. 1914.
39. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Відділ рідкісної книги. 90. Ін. 364642. Рукопис з архіву Козака Є. (в двох папках). Папка Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 73 von 15. Juli. 1914.
40. Новини. + Др. Євген Козак // Час. Незалежний часопис. 1933р. 8 вересня.
41. *Новосівський І.М.* Чернівецький університет і буковинські українці // Записки наукового товариства імені Шевченка. Т. 205: Історично-філософська секція. Правнична комісія. Ч. 2: У пошуках історичної правди. Збірник на пошану Миколи Чубатого 1889–1975. Нью Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 485–508.
42. *Пахолків С.* Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації. Львів: Піраміда 2014. 612 с.
43. *Піддубний Г.Ф.* Буковина. Її минуле й сучасне: Суспільно-політичний нарис із малюнками і мапою Буковини. Чернівці: Зелена Буковина, 2005. 216 с.
44. Помнимо о будущем «Русско-Православномъ Народномъ Домъ» (с русскою православною церковію, с бурсою для бедныхъ школяриковъ и т. д. въ Черновцахъ // Православная Буковина. 1906. 20 января (2 февраля).
45. Просьба къ русскому народу и ко всемъ добрымъ православнымъ христіанамъ // Православная Буковина. 1902. 1 (11) августа.
46. †Протоіерей Авксентій И. Козак // Православная Буковина. 1901. 21 августа (13 сентября).
47. Руські катедри в черновецькім університеті. Літературно-науковий вісник. Львів, 1899. Кн. 6: Червень. С. 195–196.
48. *Старик В.* Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921: Між націоналізмом і толерантністю / ред. Л. Звенигородська. Чернівці: Прут, 2009. 184 с.

49. *Старик В. Козак Євген Авксентійович // Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 2: З–О. Івано-Франківськ: Манускрипт–Львів, 2019. С. 231–232.*

50. Съезд мужей довьрия русско-народной партіи // Православная Буковина. 1903. 11 (31) іюня.

51. Талергофскій альманахъ. Пропамятная книга австрійскихъ жестокостей, изуверствъ и насилий надъ карпато-русскимъ народомъ во время Всемирной войны 1914–1917 гг.). Выпускъ второй. Львовъ, 1925. 150 с.

52. *Флоринский Т.Д.* Критико-библіографическій обзоръ новъишихъ трудовъ и издан ій по славяновъднью // Университетскія извъстія. К., 1905. Годъ XLV. № 5. Май. С. 63–110.

53. *Франко І.* Поступ славістики на Віденськiм університеті // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Т. 31: Літературно-критичні праці (1897–1899). Київ, 1981. С. 7–10.

54. Чернівецький державний університет / ред. кол. Червінський К.О. та ін. Львів: Вища школа, 1975. 192 с.

55. Чернівецький університет. 1875–1995: сторінки історії / [ред. рада С. С. Костишин (голов.), О. Е. Панчук, В. М. Ботушанський та ін.]. Чернівці: Рута, 1995. 208 с.

56. *Чучко М.* Православная Церковь на Буковине во время Первой мировой войны (II) // Русин. 2014. № 4 (38). С. 7–28.

57. *Чучко М.* У горнилі випробувань: Православна Церква на Буковині в 1914–1919 рр. Чернівці: Друк Арт, 2015. 139 с.

58. *Чучко М.К.* Буковинська митрополія у складі помісної Румунської православної церкви (міжвоєнний період) // Русин. Международный исторический журнал. Кишинев, 2019. № 57. С. 131–156.

59. *Чучко М.К., Суляк С.Г.* Архипресвитер Кассиан Богатырец – исследователь церковной истории Буковинской Руси // Русин. 2014. № 1. С. 143–164.

60. *Чучко М.К., Суляк С.Г.* История Буковинской православной епархии архипресвитера Кассиана Богатырца // Библиотека журнала «Русин». 2015. № 1. С. 6–28.

61. Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1924. Cernăuți, 1924. 73 p.

62. Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1925. Cernăuți, 1925. 78 p.

63. Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1926. Cernăuți, 1926. 108 p.

64. Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1927. Cernăuți, 1927. 120 p.

65. Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1930. Cernăuți, 1930. 151 p.

66. Anuarul Arhiepiscopiei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1933. Cernăuți, 1933.128 p.
67. Anuarul Arhiepiscopiei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1934. Cernăuți, 1934. 136 p.
68. Archiv der Universität Wien. Phil. Rigorosen Protokoll. Sign. Ph 59. 13. Jahr 1888–1894.
69. Archiv der Universität Wien. Philosophische Fakultät – Nationalien. Sign. 128. WS 1886–1887. Film 1043.
70. Archiv der Universität Wien. Philosophische Fakultät – Nationalien. Sign. 130. WS 1886–1887. Film 1044.
71. Archiv der Universität Wien. Philosophische Fakultät – Nationalien. Sign. 130. SS 1886–1887. Film 1044.
72. Archiv der Universität Wien. Philosophische Fakultät – Nationalien. Sign. 132. WS 1887–1888. Film 1045.
73. Archiv der Universität Wien. Philosophische Fakultät – Nationalien. Sign. 134. SS 1888. Film 1046.
74. Archiv der Universität Wien. Philosophische Fakultät – Nationalien. Sign.136. WS 1888–1889. Film 1042.
75. Archiv der Universität Wien. Philosophische Fakultät – Nationalien. Sign.140–142. WS 1889–1890. Film 1048.
76. *Cânda R. Fabule averescane // Glasul Bucovinei. 1921. 23 Octombrie.*
77. *Cânda R. Unde am ajuns! // Glasul Bucovinei. 1921. 22 Octombrie.*
78. *Ceașu M Ș. Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina Habsburgică (1848–1918). Iași: Junimea, 2004. 605 p.*
79. Comunicari. †Arhipresviter Dr. Eugen Kozak // Foia Oficiala Arhiepiscopiei si Mitropoliei Bucovinei. Anul 1933. Cernăuți, 1933. Nr. 11.
80. Czernowitz K.K. Franz Joseph Universität (gegr.1875) // Minerva. Jahrbuch der gelehrten Welt. Zweiundzwanzigsten Jahrgang. 1912–1913. Strassburg, 1913. S. 373–374.
81. Czernowitzer Gelegenheiten // Czernowitzer Allgemeiner Zeitung. 1908. 18. Juni.
82. Das Leichenbegangnis des Univ. Prof. Dr. Kozak // Czernowitzer Morgenblatt. 1933. 10 September.
83. Das Leichenbegangnis des Univ.-Prof. Dr. Eugen Kozak // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1933. 10. September.
84. Das Leichenbegangnis Dr. Eugen Kozaks // Der Tad. 1933. 12 September.
85. Danksagung // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1933. 16 September.
86. Dankssagung // Bukowiner Post. 1901. 8 September.
87. Dejeuner beim Landespräsidenten // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1906. 14 Oktober.
88. Dela «congresul» bisericesc al averescanilor // Glasul Bucovinei. 1921. 20 Octombrie.

89. Der Besuch des des Ministerpräsidenten. Die Audienzen // Czernowitzer Morgenblatt. 1921. 19 *Oktober*.
90. Der Generalstreik der Studenten. An der Czernowitzer Universität // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1908. 20 Juni.
91. Der «Suczawaer Museums-Verein» // Czernowitzer Tagblatt. 1903. 2 Juli.
92. Die Bodenreform in der Bukowina. 4 Sitzungstag der Kommission // Czernowitzer Tagblatt. 1919. 8 März.
93. Die Empfänge im Regierungspalais // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1921. 18 *Oktober*.
94. Die Gogolfeier // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1909. 14 Mai.
95. Die Minoritäten und die Schulfrage. Ergebnis der Schulkonferenz // Czernowitzer Morgenblatt. 1921. 2 August.
96. Die rumänischen Studentenschaft gegen universitätsprofessor Dr. Kozak // Czernowitzer Morgenblatt. 1921. 29 Oktober.
97. Die Studentenbewegung // Czernowitzer Allgemeiner Zeitung. 1908. 18 Juni.
98. Die Vereinigungsfeier am 27. Oktober // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1928. 25 Oktober.
99. Die Wahlbewegung. Die altruthenischen Partei für den Minoritätsblok // Czernowitzer Deutsche Tagespost. 1933. 2 Juli.
100. Die Wahlbewegung im Reiche. Die Wahlen in der Bukowina // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1922. 26 *Februar*.
101. *Dumitrescu H., Iliescu I. Fosti profesori ai Liceului «Unirea» Focsani.* Focsani: Editura Pallas, 2016. 490 p.
102. Eine Studentendemonstration // Bukowinaer Post. 1908. 17 Mai.
103. Enthüllung des Schillers denkmals // Czernowitzer Tagblatt. 1907. 12 November.
104. Für die durch die Hochwasserkatastrophe Geschädigten // Czernowitzer Allgemeine Zeitung 1911. 28 Dezember.
105. General Averescu in Czernowitz // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1921. 18 *Oktober*.
106. *Handbuch Reichsgau Wien. 65./66. amtlich redigierter Jahrgang.* Wien: Deutscher Verlag für Jugend und Volk, 1944. 584+X s.
107. *Hensellek T. Die letzten Jahre der kaiserlichen Bukowina: Studien zur Landespolitik im Herzogtum Bukowina von 1909 bis 1914.* Masterarbeit. Wien: Universität Wien, 2002. 128 s.
108. Heute Senatswahl in der Bukowina, im alten Königreich und in Bessarabien // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1922. 1 *Marz*.
109. Hofrat Professor Dr. Emil Kaluzniacki // Bukowiner Post. 1914. 5 Juli.
110. Hof und Staats-Handbuch der -Österreichischen-Ungarischen Monarchie für das Jahr 1918. XLIV Jahrgang. Wien, 1918.
111. *Iacobescu M. Iorga și Bucovina (1)* // *Analele Bucovinei.* București, 2007. Anul XIV. Nr. 1 (30). P. 111–132.

112. *Iorga N.* Culegerea de inscriptii moldovenesti din Bucovina a d-lui Dr. E. Kozak. (Dr. E. Kozaks Sammlung moldauischer Inschriften der Bukowina). Cernăuți: Societatea tipografica bucovineana, 1904. 64 p.

113. *Iorga N.* Memorii. Încercarea guvernării peste partide: (1931–2). București: Datina Românească, 1939. Vol. VI. 414 p.

114. *Iorga N.* *Neamul românesc în Bucovina*. București: Editura Minerva, 1905. 252 p.

115. *Jagić V.* Emil Kalužniacki. 11.1.1845–3.7.1914 // Archiv für slavische Philologie. 1920. Vol. 37. S. 280–285.

116. Kirchen-Grundsteinlegung // Bukowinaer Rundschau. 1896. 4 Oktober.

117. Konsistorialrat Georg Genadie Hanickiț // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1910. 15 Februar.

118. *Kozak E.* Benennung der orthodox-orientalis Bukowiner Erzdiözese in Kirchen Kongresse 1921. Czernowitz, 1921. 16 S.

119. *Koza E.* Bibliographische Übersicht der biblisch-apokryphen Literatur bei den Slaven (Mitgethailt von Prof. Dr. Jagic in Wien) // Jahrbücher für protestantische Theologie. Braunschweig, 1892. XVIII Jahrgang. S. 127–158.

120. *Kozak E.A.* Die Älteste Urkunde des Klosters Putna zur Vierhundertjährigen Gedenckfeier des Todes Stephans des Grossen. Mit Original photographie. Czernowitz: H. Pardini – Bukowiner Vereinsdruckerei, 1904. 7 s.

121. *Kozak E.* Die Bedeutung des Kirchenslavischen in theoretischer und praktischer Beziehung. Inaugurationsrede gehalten am 9. December 1907. Czernowitz, 1907. 14s.

122. *Kozak E.* Die Inschriften aus der Bukowina. Epigraphische Beiträge zur Quellenkunde der Landes- und Kirchengeschichte. I. Teil: Steininschriften. Mit Textillustrationen. Wien: Selbstverl., 1903. XIV. 214 s.

123. *Kozak E.A.* Resultate meiner *Forschungen im Kloster Sočawica* (in der Bukovina). Historische, epigraphische und bibliographische Beiträge // Archiv für slavische philologie. Berlin, 1892. Band XIV. Z. 2. S. 235–255.

124. *Marian S.F.* Biserica din Părhăuți în Bucovina. București: Tipografia Academiei Române, 1887. 8 p.

125. *Marian S.F.* Inscriptiunile de pe manuscriptele și cărțile de la biserica «Înălțarea Domnului» din Vama // Patria. 1899. 17 (29) Decemvrie.

126. *Marian S.F.* Inscriptiunile de pe manuscriptele și cărțile de la biserica «Înălțarea Domnului» din Vama // Patria. 1899. 19 (31) Decemvrie.

127. *Marian S.F.* Inscriptiuni de pe manuscripte și cărți vechi din Bucovina, Partea I. Inscriptiunile de pe manuscriptele și cărțile din districtul Câmpulungului. Suceava: Editura autorului, Societatea tipografică bucovineană în Cernăuți, 1900. II+112 p.

128. *Marian S.F.* Sântul Ioan cel Nou de la Suceava. Schiță istorică. București: Tipografia Carol Göbl, 1895. 206 p.

129. *Mârza R.* Rolul jucat de Universitatea din Cernăuți în dezvoltarea slavisticii românești // Studia Linguistica. K., 2011. Vol. 5. P. 301–307.

130. *Melchisedec, episcop*. O visita la cate-va manastiri si biserici antice din Bucovina // Revista pentru istorie, arheologie și filologie. Bucuresti, 1882. An. 1. Fasc. 2. P. 245–281.

131. *Melchisedec, episcop*. O visita la cate-va manastiri si biserici antice din Bucovina de Episcopul Melhisedec. București, 1885. 89 p.

132. *Mihai Fl.-R.* Dinamica electorală a candidaților minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică // Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX. Vasile Ciobanu (coord.). Sibiu, Editura Techno Media, 2010. Vol. V. P. 77–102.

133. *Norst A.* Alma Mater Francisco – Josephina. Festschrift zu deren 25-jährigem Bestande. Czernowitz, 1900. 133 s.

134. Österreichisches Staatsarchiv. Allgemeines Verwaltungsarchiv. Vienna (AT-OeStA/AVA), Nachlässe AN Wassilko I. NL Wassilko I. Brife an Wassilko. AVA 3.

135. Personalnachrichten // Czernowitzer Allgemeiner Zeitung. 1908. 12 Juni.

136. Personalstand der k. k. Franz Josephs-Universität zu Czernowitz im Studienjahre 1906/1907. Czernowitz. 1906. 24 s.

137. Pfarre. Wien. Kirchengemeinde zur Hl. Dreifaltigskei. Taufbuch. Tom V. 1870–1919. Sign. 01–06. Taufe_0093. S. 93. URL: <https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/metropolis/wien-kirchengemeinde-zur-hl-dreifaltigkeit/01-06/?pg=94>

138. *Po-kej.* Die Kirchenfrage in der Bukowina // Bukowiner Post. 1914. 6 Januar.

139. *Procopciuc V.* Din cartea de onoare a mănăstirii Sucevița. Personalități și însemnări // Analele Bucovinei. București, 2008. Anul XV. Nr. 1 (30). P. 163–184.

140. Programm des k.k. Ober-Gymnasiums in Czernowitz in dem Herzogtum Bukowina für das Schuljahr 1871. Czernowitz, 1871. 89 s.

141. Programm des k.k. Obergymnasiums in Czernowitz in dem Herzogtum Bukowina für das Schuljahr 1878. Czernowitz, 1878. 77 s.

142. Promotion // Czernowitzer Allgemeiner Zeitung. 1909. 7 April.

143. Promotion // Czernowitzer Tagblatt. 1905. 15 Juli.

144. Promotion // Czernowitzer Tagblatt. 1910. 22 Marz.

145. Promotion an der Wiener Universitat // Czernowitzer Morgenblatt. 1923. 25 Juli.

146. Protestul studentilor impotriva prof. univ. Eugen Kozak. Glasul Bucovinei. 1921. 25 Octombrie.

147. Rector Magnificus Prof. Dr. Basil Gainaț // Czernowitzer Tagblatt. 1907. 3 September.

148. Rektorsinauguration // Bukowiner Post. 1908. 3 Dezember.

149. Rektorsinauguration // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1907. 10 December.

150. Rektorswahl // Bukowiner Volkszeitung. 1907. 24 Oktober.

151. Ruckblick auf die Vorkommnisse in der Bukowina im Jahre 1907. III. Oktober // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1908. 14 Januar.

152. Russische Wahlarbeit in Galizien und der Bukowina (Rede des Abgeordneten Nikolaj Ritter von Wassilko im osterreichischen Abgeordneten hause, gehalten am 11. Dezember 1909) // Ukrainische Rundschau. 1910. VIII. Jahrgang. Nr. 1. S. 15–27.

153. *Sandache C.* Istorie si biografie: Corneliu Zelea Codreanu. București, 2005. 412 p.

154. *Scharr K.* Der Griechisch-orientalische *Religionsfonds in der Bukowina. Kulturkampf und Nationsbildung im Spiegel einer Institution* // Kappeler A. (Hg.). Die Ukraine. Prozesse der Nationsbildung. Köln-Wien Weimar, 2011. S. 255–267.

155. Schematismus der griechisch-orientalischen Bucovinaer Diöcese für das Jahr 1842. Czernowitz, 1842. 81 s.

156. Schematismus der Bucovinaer gr.or. Archiepiscopal Diöcese für das Jahr 1895. Cernautz, 1895. 190 s.

157. Schematismus der Bukowinaer gr-or. Archiepiscopal-Diozese für das Jahr 1914. Czernowitz, 1914. 192 s.

158. Sematismul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1921. Cernăuți, 1921. 73 p.

159. Schterbefall // Czernowitzer Tagblatt. 1903. 13. August.

160. *Stenographische Protokolle* über die *Sitzungen des Hauses* der Abgeordneten des Österreichischen Reichsrates. XX. Session. Wien, 1910. Bd. VI. No. 38–49. 14505 s.

161. *Taszczuk D.* Zum Tode Profesor Kozak // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1933. 8 September.

162. *Tocilescu Gr.G.* 534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova: privitoare la legăturile cu Ardealul, 1346–1603: din arhivele orașelor Brașov și Bistrița, în text original slav însoțit de traducere românească, tipărite la Viena în 1905–1906. București: Libr. «Cartea Românească», 1931. XXXVI/551 p.

163. Todesfall // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1925. 11. November.

164. Todesfael // Der Tad. 1933. 7. September.

165. Tupeu minoritar și inconștientă averescană // Glasul Bucovinei. 1921. 21 жовтня.

166. Ueberführung einer Leiche aus Salzburg // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1925. 27 Juni.

167. Univ.-Prof. Dr Kozak† // Czernovitzer Deutsche Tagespost. 1933. 7 September.

168. Univerität in Czernowitz // Czernowitzer Tagblatt. 1909. 18 Juli.

169. Verzeichnis der öffentlichen Vorlesungen an der k.u.k. Franz-Joseph-Universität zu Czernowitz im Wintersemester 1899/1900. Czernowitz, 1899. 271 s.

170. Von der Universität // Czernowitzer Tagblatt. 1904. 14 September.

171. Von der Universität // Czernowitzer Tagblatt. 1904. 15 November.

172. Von unserer Universität // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1906. 23 Juni.
173. *Wagner R.* Alma Mater Francisco Josephina. Die deutschsprachige Nationalitäten-Universität in Czernowitz. Festschrift zum 100. Jahrestag ihrer Eröffnung 1875. München: Verlag Hans Meschendörfer, 1975. 427 s.
174. *Wagner R.* Vom Halbmond zum Doppeladler. Auswählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina und der Czernowitzer Universität «Francisco-Josephina». Augsburg, Verlag «Der Südostdeutsche», 1996. 535 s.
175. Wehe den Schwächlingen! // Bukowiner Post. 1899. 9 April.
176. Zum Begrabnisdes Hofrates Kaluzniacki // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1914. 8 Juli.
177. *Zur Geschichte des k. k. I. Staatsgymnasiums in Czernowitz. Von Prof. R. Wurzer.* Einem vielseitig gehegten Wunsche gemäß folgt hier im Anschluß an Jahresbericht des K.K. I. Staatsgymnasiums in Czernowitz. Czernowitz, 1908. 49 s.
178. Zur Gogol-Feier // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1909. 9 Mai.

REFERENCES

1. Dobrzanskiy, O.V. & Starik, V.P. (2008) *Bazhaemo do Ukraïni! Zmagannya za ukraïns'ku derzhavnist' na Bukovini u spogadakh ochevidtsiv (1914–1921 rr.)* [Welcome to Ukraine! Competition for Ukrainian statehood in Bukovyna in the memories of eyewitnesses (1914–1921)]. Odesa: Mayak.
2. Bogatyrets, K. (2015) *Istoriya Bukovinskoy eparkhii* [History of the Bukovina Diocese]. *Biblioteka zhurnala "Rusin"*. 1. pp. 29–343.
3. Botushanskiy, V. (2009) Misto v period avstriys'kogo pravlinnya [The city during the Austrian rule]. In: Botushanskiy, V. (ed.) *Chernivtsi: Istoriya i suchasnist' Yuvileyne vidannya do 600 – richchya pershoï pisemnoï zhadki pro misto*. Chernivtsi: Zelena Bukovina. pp. 79–154.
4. *Pravoslavnaya Bukovina*. (1901a) Bukov.-russkij pravoslavnyj narode! 16th February.
5. *Bukovina*. (1899) V chernoveckim universiteti [At Chernivtsi University]. 30th May.
6. Gaysenyuk, V. (2017) *Pochatok kintsya. Moskvofili u Velikiy viyni (1914–1918)* [The beginning of the end. Muscovites in the Great War (1914–1918)]. Chernivtsi: Druk Art.
7. Gusar, Yu. (2012) Kalendar "Bukovins'kogo vicha": rektor universitetu z Banilova-Pidgirnogo: [21 grudnya – 155 rokov vid dnya narodzh. profesora Cherniv. un-tu Ć. Kozaka] [Calendar of "Bukovynsky vich": Rector of the university from Banylov-Pidhirny: [December 21 – 155 years since the birth. Professor Eugenui Kozak of Chernivtsi University]. *Bukovinske viche*. 14th December.

8. *Pravoslavna Bukovina*. (1901b) Dal'shii pozhertvovaniya na postroyku Russko-Pravoslavnogo Narodnogo doma v Chernovtsakh [Further donations for the construction of the "Russian-Orthodox People's House in Chernivtsi"]. 11th (24th) May.

9. *Bukovinski V"domosti*. (1899) Dvi katedry [Two chairs]. 28th March (9th April).

10. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). *Krajove upravlinnya Bukovini. Listuvannya z Ministerstvom kultiv i prosviti shodo priynyattya v osobistu biblioteku imperatora pismovoyi dopovidi "Di bedojtung des kirhenslavishen", skladenoyi rektorom Cherniveckogo universitetu Kozakom Yevgeniyem*. Fund 3. List 1. Ref. 9103.

11. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). *Sprava pro nadannya dozvolu profesoru universitetu Kozaku Yevgeniyu na budivnictvo budinku i poselennya v niomu*. Fund 39. List 1. Ref. 5607.

12. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). (1839) *Derzhavna gimnaziya v m. Chernivtsi. Spiski uchniv gimnazii z vkazivkami ikh uspishnosti za 1837–1842 n.r. Matricula Gymnasii Bucovinensis. 1832–1850. April 1839*. Fund 228. List 3. Ref. 7.

13. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). *Derzhavna gimnaziya m. Chernivtsi. Tabelya uspishnosti ta vidviduvannya uchniv gimnazii I–VIII kl. za 1876–1877 n. r.* Fund 228. List 3. Ref. 33.

14. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). *Tabel' uspishnosti i vidviduvannya uchnyami gimnazii I–VIII klasiv za 1886–1887 n.r.* Fund 228. List 3. Ref. 43.

15. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). *Tabel' uspishnosti i vidviduvannya uchnyami gimnazii I–VIII klasiv za 1888–1889 n.r.* Fund 228. List 3. Ref. 45.

16. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). *Kniga reestratsii aktiv pro narodzhennya za 1841–1890 rr. po s. Sloboda Baniliv, Vizhnits'kogo r-nu*. Fund 1245. List 1. Ref. 1.

17. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). *Kniga derzhavnoi reestratsii aktiv pro smert' za 1918–1938 rr. tserkva Paraskevi m. Chernivtsi*. Fund 1245. List 3. Ref. 240.

18. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). *Kniga reestratsii aktiv pro narodzhennya, shlyub ta smert' za 1890–1909 rr. po s. Verenchanka Zastavnyv'skogo rayonu*. Fund 1245. List 7. Ref. 29.

19. The State Archives of Chernivtsi Region (DACHO). *Kniga reestratsii aktiv pro narodzhennya gromadi s. Dobrinivtsi za 1891–1913 rr.* Fund 1245. List 7. Ref. 50..

20. Dobrzhanskiy, O. (1999) *Natsional'niy rukh ukraintsv Bukovini drugoi polovini XIX – pochatku XX st.* [The national movement of Bukovyna Ukrainians in the second half of the 19th and early 20th centuries]. Chernivtsi: Zoloti litavry..

21. Struk, N. & Matviychuk, O. (eds) (2005) *Chernivets'kiy natsional'niy universitet im. Yu. Fed'kovicha: imena slavnikh suchasnikov*. Kyiv: Svit uspihku.

22. Zhukovs'kiy, A. (1994) *Istoriya Bukoviny* [History of Bukovyna.]. Vol. 2. Chernivtsi: Chas.
23. Dobrzhanskiy, O.V. & Starik, V.P. (2009) *Zmagannya za ukrains'ku derzhavnist' na Bukovini (1914–1921 rr). Dokumenti i materialy* [Competition for Ukrainian statehood in Bukovina (1914–1921). Documents and materials]. Chernivtsi: Chernivetska oblasna drukarnya.
24. Kuzelya, Z. (1905) *Die Inschriften aus der Bukowna. Epigraphische Beitrage fur Quellenkunde der Landes- und Kirchengeschichte*. Vol. LXIV(2). Lviv: Nakladom T-va imeni Shevchenka. pp. 27–30.
25. Kuzmina, V.D. (1963) M.N. Speranskiy kak slavist [M.N. Speransky as a Slavist]. In: Vinogradov, V.V. & Robinson, A.N. (eds) *Slavyanskije literatury. V mezhdunarodnyy s'ezd slavistov. Doklady sovetskoj delegatsii (Sofiya, sentyabr' 1963)* [International Congress of Slavists. Reports of the Soviet delegation (Sofia, September 1963)]. Moscow: [s.n.]. pp. 125–152.
26. Anon. (1899) *M"morial" bukovinskogo pravoslavnogo dukhovenstva russoj narodnosti* [Memorial of the Bukovinian Orthodox Clergy of the Russian Nationality]. Chernovtsi: Pechatnya G. Chopa v Chernovtsakh.
27. Dmitriev, P.G. & Cherepnin, L.V. (eds) (1975) *Moldaviya v epokhu feodalizma: Perepisi naseleniya Moldavii v 1772–1773 i 1774 gg.* [Moldavia in the era of feudalism: Censuses of the population of Moldavia in 1772–1773 and 1774]. Vol. VII. Chişinău: Shtiinca.
28. The Research Library of Chernivtsi National University. Library of Evgeni Kozak. [Online] Available from: <http://www.library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/01about/02structure/06vrk/04koz>
29. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arhivu Kozaka Ye. (v dvokh papkakh)*. Folder 1 – Briefe 1-80.
30. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka E. (v dvokh papkakh)*. Folder Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 17 von 30. Aug. 1904.
31. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka E. (v dvokh papkakh)*. Folder Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 62 von 5. August 1891.
32. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka E. (v dvokh papkakh)*. Folder Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 64 von 11. August 1891.
33. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka E. (v dvokh papkakh)*. Folder Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 65 von 23.3.1896.
34. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka E. (v dvokh papkakh)*. Folder Nr. 1 – Briefe 1–80. Brief Nr. 67 von 19. Aug. 1899.

35. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka Є. (v dvokh papkakh). Folder Nr. 1 – Briefe 1–80.* Brief Nr. 68 von 12. Dez. 1903.

36. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka Є. (v dvokh papkakh). Folder Nr. 1 – Briefe 1–80.* Brief Nr. 70 von 24. Juli. 1904.

37. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka Є. (v dvokh papkakh). Folder Nr. 1 – Briefe 1–80.* Brief Nr. 71 von 29. Dez. 1906.

38. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka Є. (v dvokh papkakh). Folder Nr. 1 – Briefe 1–80.* Brief Nr. 74 von 23. Juli. 1914.

39. The Research Library of the Yu. Fedkovich Chernivtsi National University. The Rare Book Department. 90. In. 364642. *Rukopis z arkhivu Kozaka Є. (v dvokh papkakh). Folder Nr. 1 – Briefe 1–80.* Brief Nr. 73 von 15. Juli. 1914.

40. *Chas. Nezalezhniy chasopis.* (1933) Novini. +Dr. Evgen Kozak. 8th September.

41. Novosivskiy, I.M. (1987) Chernivets'kiy universitet i bukovins'ki ukraïntsi [Chernivtsi University and Bukovyna Ukrainians]. *Zapiski naukovogo tovaristva imeni Shevchenka.* 205. pp. 485–508.

42. Pakholkiv, S. (2014) *Ukraïns'ka inteligentsiya u Gabsbuz'kiy Galichini: osvichena verstva y emansipatsiya natsii* [Ukrainian intelligentsia in Habsbuz Galicia: The educated class and the emancipation of the nation]. Lviv: Piramida.

43. Pidubniy, G.F. (2005) *Bukovina. Īi minule y suchasne: Suspil'no-politichniy naris iz malyunkami i mapoyu Bukovini* [Bukovyna. Its past and present: Socio-political essay with drawings and a map of Bukovyna]. Chernivtsi: Zelena Bukovina.

44. *Pravoslavnaya Bukovina.* (1906) Pomnim o budushchem Russko-Pravoslavnom Narodnom Dome (s russkoyu pravoslavnoy tserkov'yu, s bursoyu dlya bednykh shkolyarikov i t. d. v Chernovtsakh [Remember the future Russian Orthodox People's House (with the Russian Orthodox Church, with a bursary for poor students, etc. in Chernivtsi)]. 20th January (2nd February).

45. *Pravoslavnaya Bukovina.* (1902) Prosba k russkomu narodu i ko vsm dobrym pravoslavnym khristianam [A request to the Russian people and to all good Orthodox Christians]. 1st(11th) August.

46. *Pravoslavnaya Bukovina.* (1901c) Protoierey Avksentiy I. Kozak [Archpriest Avksentiy I. Kozak]. 21st August (13th September).

47. Anon. (1899) Rus'ki katedri v chernovets'kim universiteti [Rusins Departments at Chernivtsi University]. *Literaturno-naukoviy visnik.* 6. pp. 195–196.

48. Starik, V. (2009) *Vid Saraeva do Parizha. Bukovins'kiy Interregnum 1914–1921: Mizh natsionalizmom i tolerantnistyu* [From Sarajevo to Paris. Bukovyna Interregnum 1914–1921: Between Nationalism and Tolerance]. Chernivtsi: Prut.

49. Starik, V. (2019) Kozak Evgen Avksentiyovich [Kozak Evgeni Avksentievich]. In: *Zakhidno-Ukraïns'ka Narodna Respublika 1918–1923. Entsiklopediya: Do*

100-richchya utvorenyya Zakhidno-Ukrains'koi Narodnoi Respubliki. Vol. 2. Ivano-Frankivsk: Manuscript-Lviv. pp. 231–232.

50. *Pravoslavnyaya Bukovina*. (1903) S“zd muzhey dov’riya rusko-narodnoy partii [Congress of men of trust of the Russian-People’s Party]. 11th (31st) June.

51. Anon. (1925) *Talergofskiy al'manakh*. *Propamyatnaya kniga avstriyskikh zhestokostey, izuverstv i nasiliy nad karpato-russkim narodom vo vremya Vsemirnoy voyny 1914–1917 gg.* [The Talerhof Almanac. Memorable Book of Austrian Cruelties, Fanaticism and Violence Against the Carpatho-Russian People During the World War of 1914–1917]. Vol. 2. Lvov: [s.n.].

52. Florinskiy, T.D. (1905) Kritiko-bibliograficheskiy obzor noveyshikh trudov i izdan iy po slavyanovedeniyu [Critical and bibliographic review of the latest works and published on the Slavic day]. *Universitetskiya izv’stiya*. 5. pp. 63–110.

53. Franko, I. (1981) *Zibrannya tvoriv*. Vol. 31. Kyiv: [s.n.]. pp. 7–10.

54. Chervinskiy, K.O. et al. (1975) *Chernivets'kiy derzhavniy universitet* [Chernivtsi State University]. Lviv: Vishcha shkola.

55. Kostishin, S.S., Panchuk, O.E., Botushanskiy V.M. et al. (eds) (1995) *Chernivets'kiy universitet. 1875–1995: storinki istorii* [University of Chernivtsi. 1875–1995: Pages of history]. Chernivtsi: Ruta.

56. Chuchko, M. (2014) Orthodox Church in Bukovina during the WWI (II). *Rusin*. 4(38). pp. 7–28 (in Russian). doi: 10.17223/18572685/38/2

57. Chuchko, M. (2015) *U gornili viprobuvan’*: *Pravoslavna Tserkva na Bukovini v 1914–1919 rr.* [In the crucible of trials: The Orthodox Church in Bukovina in 1914–1919]. Chernivtsi: Druk Art.

58. Chuchko, M.K. (2019) Metropolis of Bukovina of the Romanian Orthodox Church (Interwar Period). *Rusin*. 57. pp. 131–156 (in Russian). doi: 10.17223/18572685/57/9

59. Chuchko, M.K. & Sulyak, S.G. (2014) Archpriest Kassian Bohatyrets – researcher of church history in Bukovinian Rus'. *Rusin*. 1. pp. 143–164 (in Russian). doi: 10.17223/18572685/35/11

60. Chuchko, M.K. & Sulyak, S.G. (2015) Istoriya Bukovinskoj pravoslavnoy eparkhii arhipresvitera Kassiana Bogatyrtsa [History of the Bukovina Orthodox Diocese of Archpresbyter Kassian Bogatyrtz]. *Biblioteka zhurnala “Rusin.”* 1. pp. 6–28.

61. *Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1924*. Cernauti.

62. *Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1925*. Cernauti.

63. *Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1926*. Cernauti.

64. *Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1927*. Cernauti.

65. *Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1930*. Cernauti.

66. *Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1933*. Cernauti.

67. *Anuarul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1934*. Cernauti.

68. Archiv der Universität Wien. *Phil. Rigorosen Protokoll*. Sign. Ph 59.13. Jahr 1888–1894.

69. Archiv der Universität Wien. *Philosophische Fakultät – Nationalien*. Sign. 128. WS 1886–1887. Film 1043.
70. Archiv der Universität Wien. *Philosophische Fakultät – Nationalien*. Sign. 130. WS 1886–1887. Film 1044.
71. Archiv der Universität Wien. *Philosophische Fakultät – Nationalien*. Sign. 130. SS 1886–1887. Film 1044.
72. Archiv der Universität Wien. *Philosophische Fakultät – Nationalien*. Sign. 132. WS 1887–1888. Film 1045.
73. Archiv der Universität Wien. *Philosophische Fakultät – Nationalien*. Sign. 134. SS 1888. Film 1046.
74. Archiv der Universität Wien. *Philosophische Fakultät – Nationalien*. Sign. 136. WS 1888–1889. Film 1042.
75. Archiv der Universität Wien. *Philosophische Fakultät – Nationalien*. Sign. 140-142. WS 1889–1890. Film 1048.
76. Căndea, R. (1921) Fabule averescane. *Glasul Bucovinei*. 23 Octombrie.
77. Căndea, R. (1921) Unde am ajuns! *Glasul Bucovinei*. 22 Octombrie.
78. Ceaușu, M-Ș. (2004) *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina Habsburgică (1848–1918)*. Iași: Junimea.
79. Anon. (1933) Comunicari. +Arhipresviter Dr. Eugen Kozak. *Foaia Oficiala Arhiepiscopiei și Mitropoliei Bucovinei*. 11.
80. Czernowitz, K.K. (1913) Franz Joseph-Universität (gegr.1875). In: *Minerva. Jahrbuch der gelehrten Welt. Zweiundzwanzigsten Jahrgang. 1912–1913*. Strassburg: [s.n.]. pp. 213–215.
81. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1908a) Czernowitzer Gelegenheiten. 18th June.
82. *Czernowitzer Morgenblatt*. (1933) Das Leichenbegangnis des Univ. Prof. Dr. Kozak. 10th September.
83. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1933a) Das Leichenbegangnis des Univ.-Prof. Dr. Eugen Kozak. 10th September.
84. *Der Tad*. (1933) Das Leichenbegangnis Dr. Eugen Kozaks. 12th September.
85. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1933b) Danksagung. 16th September.
86. *Bukowiner Post*. (1901). Dankssagung. 8th September.
87. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1906a). Dejeuner beim Landespräsidenten. 14th October.
88. *Glasul Bucovinei*. (1921a) Dela congresul bisericesc al averescanilor. 20 Octombrie.
89. *Czernowitzer Morgenblatt*. (1921a). Der Besuch des des Ministerpräsidenten. Die Audienzen. 19 Oktober.
90. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1908b) Der Generalstreik der Studenten. An der Czernowitzer Universität, 20 Juni.
91. *Czernowitzer Tagblatt*. (1903) Der Suczawaer Museums-Verein. 2 Juli.

92. *Czernowitzer Tagblatt*. (1919) Die Bodenreform in der Bukowina. 4 Sitzungstag der Kommission. 8 März.
93. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1921a) Die Empfänge im Regierungspalais. 18 Oktober.
94. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1904) Die Gogolfeier. 14 Mai.
95. *Czernowitzer Morgenblatt*. (1921b) Die Minoritäten und die Schulfrage. Ergebnis der Schulkonferenz. 2 August.
96. *Czernowitzer Morgenblatt*. (1921c) Die rumänischen Studentenschaft gegen universitätsprofessor Dr. Kozak. 29 Oktober.
97. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1908c) Die Studentenbewegung. 18 Juni.
98. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1928) Die Vereinigungsfeier am 27 Oktober. 25 Oktober.
99. *Czernowitzer Deutsche Tagespost*. (1933) Die Wahlbewegung. Die altruthenische Partei für den Minoritätsblock. 2 Juli.
100. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1922a) Die Wahlbewegung im Reiche. Die Wahlen in der Bukowina. 26 Februar.
101. Dumitrescu, H. & Iliescu, I. (2016) *Fosti profesori ai Liceului Unirea Focsani*. Focsani: Editura Pallas.
102. *Bukowinaer Post*. (1908) Eine Studentendemonstration. 17 Mai.
103. *Czernowitzer Tagblatt*. (1907) Enthüllung des Schillers denkmals. 12 November.
104. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1911) Für die durch die Hochwasserkatastrophe Geschädigten. 28 Dezember.
105. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1921b) General Averescu in Czernowitz. 18 Oktober.
106. Anon. (1944) *Handbuch Reichsgau Wien. 65./66. amtlich redigierter Jahrgang*. Wien: Deutscher Verlag für Jugend und Volk.
107. Hensellek, T. (2002) *Die letzten Jahre der kaiserlichen Bukowina: Studien zur Landespolitik im Herzogtum Bukowina von 1909 bis 1914*. Masterarbeit. Wien: Universität Wien.
108. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1922b) Heute Senatswahl in der Bukowina, im alten Königreich und in Bessarabien. 1 März.
109. *Bukowiner Post*. (1914a) Hofrat Professor Dr. Emil Kaluzniacki+. 5 Juli.
110. Anon. (1918) *Hof- und Staats-Handbuch der -Österreichischen-Ungarischen Monarchie für das Jahr*. Wien.
111. Iacobescu, M. (2007) Iorga și Bucovina (1). *Analele Bucovinei*. 1(30). pp. 111–132.
112. Iorga, N. (1904) *Culegerea de inscriptii moldovenesti din Bucovina a d-lui Dr. E. Kozak. (Dr. E. Kozaks Sammlung moldauischer Inschriften der Bukowina)*. Cernăuți: Societatea tipografică bucovineana.
113. Iorga, N. (1939) *Memorii. Încercarea guvernării peste partide: (1931–2)*. Vol. VI. București: Datina Românească.

114. Iorga, N. (1905) *Neamul românesc în Bucovina*. București: Editura Minerva.
115. Jagić, V. (1920) Emil Kalužniacki. 11.1.1845-3.7.1914. *Archiv für slavische Philologie*. 37. pp. 280–285.
116. *Bukowinaer Rundschau*. (1896) Kirchen-Grundsteinlegung. 4 Oktober.
117. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1910) Konsistorialrat Georg Genadie Hanicki+. 15 Februar.
118. Kozak, E. (1921) *Benennung der orthodox-orientalis Bukowiner Erzdiözese in Kirchen Kongresse 1921*. Czernowitz: [s.n.].
119. Kozak, E. (1892) Bibliographische Übersicht der biblisch-apokryphen Literatur bei den Slaven (Mitgethailt von Prof. Dr. Jagic in Wien). In: *Jahrbücher für protestantische Theologie*. Braunschweig. pp. 127–158.
120. Kozak, E.A. (1904) *Die Älteste Urkunde des Klosters Putna zur Vierhundert-jährigen Gedenckfeier des Todes Stephans des Grossen. Mit Original photographie*. Czernowitz: H. Pardini – Bukowiner Vereinsdruckerei.
121. Kozak, E. (1907) *Die Bedeutung des Kirchenslavischen in theoretischer und praktischer Beziehung*. Inaugurationsrede gehalten am 9. December 1907. Czernowitz.
122. Kozak, E. (1903) *Die Inschriften aus der Bukowina. Epigraphische Beiträge zur Quellenkunde der Landes-und Kirchengeschichte, I. Teil: Steininschriften. Mit Textillustrationen*. Wien: Selbstverl.
123. Kozak, E.A. (1892) Resultate meiner Forschungen im Kloster Sočawica (in der Bukovina). *Historische, epigraphische und bibliographische Beiträge. Archiv für slavische philologie*. Band XIV. Berlin: [s.n.]. pp. 235–255.
124. Marian, S.F. (1887) *Biserica din Părhăuți în Bucovina*. București: Tipografia Academiei Române.
125. Marian, S.F. (1899a) Inscriptiunile de pe manuscriptele și cărțile de la biserica “Înălțarea Domnului” din Vama. *Patria*. 17 (29) Decemvrie.
126. Marian, S.F. (1899b) Inscriptiunile de pe manuscriptele și cărțile de la biserica “Înălțarea Domnului” din Vama. *Patria*. 19 (31) Decemvrie.
127. Marian, S. F. (1900) *Inscriptiuni de pe manuscripte și cărți vechi din Bucovina*. Vol. 1. Suceava: Editura autorului, Societatea tipografică bucovineană în Cernăuți.
128. Marian, S.F. (1895) *Sântul Ioan cel Nou de la Suceava. Schiță istorică*. București: Tipografia Carol Göbl.
129. Mârza, R. (2011) Rolul jucat de Universitatea din Cernăuți în dezvoltarea slavisticii românești. *Studia Linguistica*. 5. pp. 301–307.
130. Melchisedec. (1882) O visita la cate-va manastiri si biserici antice din Bucovina. *Revista pentru istorie, archeologie și filologie*. 1(2). pp. 245–281.
131. Melchisedec. (1885) *O visita la cate-va manastiri si biserici antice din Bucovina de Episcopul Melhisedec*. București: [s.n.].
132. Mihai, Fl.-R. (2010) *Dinamica electorală a candidaților minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică. Partide politice și minorități*

naționale din România în secolul XX. Vol. 5. Sibiu: Editura Techno Media. pp. 77–102.

133. Norst, A. (1900) *Alma Mater Francisco – Josephina. Festschrift zu deren 25-jährigem Bestande*. Czernowitz: [s.n.].

134. Österreichisches Staatsarchiv. *Allgemeines Verwaltungsarchiv. Vienna (AT-OeStA/AVA), Nachlässe AN Wassilko I. NL Wassilko I.* Briefe an Wassilko. AVA 3.

135. *Czernowitzer Allgemeiner Zeitung*. (1908d) Personalnachrichten. 12 Juni.

136. Anon. (1906) *Personalstand der k. k. Franz Josefs-Universität zu Czernowitz im Studienjahre 1906/1907*. Czernowitz.

137. Anon. (1870–1919) *Pfarre. Wien. Kirchengemeinde zur Hl. Dreifaltigskei. Taufbuch*. Tom V. Sign. 01–06. Taufe_0093. [Online] Available from: <https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/metropolis/wien-kirchengemeinde-zur-hl-dreifaltigkeit/01-06/?pg=94>

138. *Bukowiner Post*. (1914b) Po-kej. Die Kirchenfrage in der Bukowina. 6th January.

139. Procopciuc, V. (2008) Din cartea de onoare a mănăstirii Sucevița. Personalități și însemnări. *Analele Bucovinei*. 1(30). pp. 163–184.

140. Anon. (1871) *Programm des k.k. Ober-Gymnasiums in Czernowitz in dem Herzogtum Bukowina für das Schuljahr 1871*. Czernowitz.

141. Anon. (1878) *Programm des k.k. Obergymnasiums in Czernowitz in dem Herzogtum Bukowina für das Schuljahr*. Czernowitz.

142. *Czernowitzer Allgemeiner Zeitung*. (1909a) Promotion. 7th April.

143. *Czernowitzer Tagblatt*. (1905) Promotion. 15th July.

144. *Czernowitzer Tagblatt*. (1910). Promotion. 22 Marz.

145. *Czernowitzer Morgenblatt*. (1923) Promotion an der Wiener Universität. 25 Juli.

146. *Glasul Bucovinei*. (1921b) Protestul studentilor impotriva prof. univ. Eugen Kozak. 25 Octombrie.

147. *Czernowitzer Tagblatt*. (1907) Rector Magnificus Prof. Dr. Basil Gaina +. 3th September.

148. *Bukowiner Post*. (1908) Rektorsinauguration. 3 Dezember.

149. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1907) Rektorsinauguration. 10 December.

150. *Bukowiner Volkszeitung*. (1907) Rektorswahl. 24 Oktober.

151. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1908e) Rückblick auf die Vorkommnisse in der Bukowina im Jahre 1907. III. Oktober. 14. Januar.

152. Anon. (1910) Russische Wahlarbeit in Galizien und der Bukowina (Rede des Abgeordneten Nikolaj Ritter von Wassilko im österreichischen Abgeordneten hause, gehalten am 11. Dezember 1909. *Ukrainische Rundschau*. 1. pp. 15–27.

153. Sandache, C. (2005) *Istorie si biografie: Corneliu Zelea Codreanu*. Bucuresti: [s.n.].

154. Scharr, K. (2011) Der Griechisch-orientalische Religionsfonds in der Bukowina. Kulturkampf und Nationsbildung im Spiegel einer Institution. In:

Kappeler, A. (ed.) *Die Ukraine. Prozesse der Nationsbildung*. Köln-Wien-Weimar: [s.n.]. pp. 255–267.

155. Anon. (1842) *Schematismus der griechisch-orientalischen Bucovinaer Diöcese für das Jahr 1842*. Czernowitz.

156. Anon. (1895) *Schematismus der Bucovinaer gr.or. Archiepiscopal Diöcese für das Jahr 1895*. Cernautz.

157. Anon. (1914) *Schematismus der Bukowinaer gr-or. Archiepiscopal-Diozese für das Jahr 1914*. Czernowitz.

158. Anon. (1921) *Sematismul Arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei pe anul 1921*. Cernauti.

159. *Czernowitzer Tagblatt*. (1903) Scherbefall. 13 August

160. *Österreichischen Reichsrates*. (1910) *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Österreichischen Reichsrates*. XX Session. Bd.VI. No. 38-49. Wien.

161. Taszczuk, D. (1933) Zum Tode Profesor Kozak. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. 8 September.

162. Tocilescu, Gr.G. (1931) *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova: privitoare la legăturile cu Ardealul, 1346–1603: din arhivele orașelor Brașov și Bistrița, în text original slav însoțit de traducere românească, tipărite la Viena în 1905–1906*. Bucureti: Cartea Românească.

163. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1925a) Todesfall. 11 November.

164. *Der Tad*. (1933) Todesfalel. 7 September.

165. *Glasul Bucovinei*. (1921b) Tupeu minoritar și inconștiență averescană. 21st October.

166. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1925b) Ueberführung einer Leiche aus Salzburg. 27th June.

167. *Czernowitzer Deutsche Tagespost*. (1933) Univ.-Prof. Dr Kozak+. 7th September.

168. *Czernowitzer Tagblatt*. (1909) Univerität in Czernowitz. 18th July.

169. Anon. (1899) *Verzeichnis der öffentlichen Vorlesungen an der k.u.k. Franz-Joseph-Universität zu Czernowitz im Wintersemester 1899/1900*. Czernowitz.

170. *Czernowitzer Tagblatt*. (1904a) Von der Universität. 14th September.

171. *Czernowitzer Tagblatt*. (1904b) Von der Universität. 15th November.

172. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*. (1906b) Von unserer Universität. 23rd June.

173. Wagner, R. (1975) *Alma Mater Francisco Josephina. Die deutschsprachige Nationalitäten-Universität in Czernowitz. Festschrift zum 100. Jahrestag ihrer Eröffnung 1875*. München: Verlag Hans Meschendörfer.

174. Wagner, R. (1996) *Vom Halbmond zum Doppeladler. Auswählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina und der Czernowitzer Universität "Francisco-Josephina"*. Augsburg: Verlag "Der Südostdeutsche".

175. *Bukowiner Post.* (1899) Wehe den Schwächlingen! 9th April.

176. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung.* (1914) Zum Begrabnisdes Hofrates Kaluzniacki. 8th July.

177. Wurzer, R. (1908) *Zur Geschichte des k.k. I. Staatsgymnasiums in Czernowitz. Einem vielseitig gehegten Wunsche gemäß folgt hier im Anschluß an Jahresbericht des K.K. I. Staatsgymnasiums in Czernowitz.* Czernowitz.

178. *Czernowitzer Allgemeine Zeitung.* (1909b) Zur Gogol-Feier. 9 Mai.

Чучко Михайло Костянтинович – доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьківця (Україна).

Чучко Михаил Константинович – доктор исторических наук, профессор кафедры всемирной истории Факультета истории, политологии и международных отношений Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича (Украина).

Mykhailo K. Chuchko – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine).

E-mail: m.chuchko@chnu.edu.ua

Грябан Вікторія Вікторівна – кандидат історичних наук, Ph. Doctor, Віденський університет (Австрія).

Грябан Виктория Викторовна – кандидат исторических наук, Ph. Doctor, Венский университет (Австрия).

Viktoriya V. Hryaban – University of Vienna (Austria)

E-mail: hryaban@gmx.net

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ИСТОРИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ **Русины**

ОСНОВАН В 2003 Г.

НАУЧНОЕ ИЗДАНИЕ

2023. № 72

Республиканская общественная ассоциация «Русь»
(г. Кишинёв, Республика Молдова)
Национальный исследовательский
Томский государственный университет (г. Томск, Россия)
– 306 стр.

Республика Молдова, г. Кишинёв, MD 2028, ул Миорица 1С, кв. 83.

E-mail: journalrusyn@rambler.ru, info@rusin.md

Сайт «Русины Молдавии»: <http://www.rusin.md>

Сайты «Международный исторический журнал "Русин"»:

<http://journals.tsu.ru/rusin>

<http://journalrusin.ru>

 www.facebook.com/groups/journalrusin

 <https://vk.com/journalrusin>

 <https://t.me/journalRusin>

Подписано к печати 30.07.2023.

Формат 60x90 $\frac{1}{16}$.

Бумага офсет № 1.

Печать офсетная.

Гарнитура «PT Sans».

Тираж 250 экз.

Заказ 19/1023.

Отпечатано в типографии «Таисом».
г. Кишинёв, ул. Александру чел Бун, 111.

Редакция может не разделять точку зрения авторов статей.

Редакция не вступает с авторами и читателями в содержательное обсуждение статей, переписку по методике написания и оформления научных статей и не занимается доведением статей до необходимого научно-методического уровня.

Ответственность за содержание публикуемых материалов несет автор.

При любом использовании материалов ссылка на журнал обязательна.

ФОНД РУССКИЙ МИР

В 2023 году международный исторический журнал «Русин» выпускается при поддержке Фонда «Русский мир».

